

СПИСАНИЕ ЗА БЪЛГАРИТЕ В ЧЕХИЯ

Българин

БРОЙ 4 | 2011 ЦЕНА 30 КЃ

**Поетесата
Маргарита
Петкова**

Официално посещение на премиера Борисов в Прага

XIV Международен Джаз Фестивал Банско

Дейността на Васил Стоянов в Чехия

Първа среща с Прага

Дни на българската култура в Прага

Посвещават се на 10-годишния юбилей на гражданско сдружение „Възраждане“

7. 11. 2011, ПОНЕДЕЛНИК

Среща на учениците от българското училище в Прага с поетесата Маргарита Петкова. Водеща: Леда Аврамова

Българско средно общообразователно училище „Д-р Петър Берон“, 12.00

8. 11. 2011, ВТОРНИК

Литературна вечер с поетесата Маргарита Петкова. Модератор: Леда Аврамова

Дом на националните общности, 18.00

24. 11. 2011, ЧЕТВЪРТЪК

Среща с музикантите Десислава Димчева и Валери Димчев

Българско средно общообразователно училище „Д-р Петър Берон“, 10.00

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Министерството на културата на Чешката република и на пражкото кметство. Сдружение „Възраждане“ си запазва правото за промяна в програмата

24. 11. 2011, ЧЕТВЪРТЪК

Концерт на Десислава Димчева (вокал) и Валери Димчев (тамбура)

Автентични песни от Пирин, Шоплука и Родопа
Авторски композиции за тамбура и глас
Casa Gelmi, 19.00

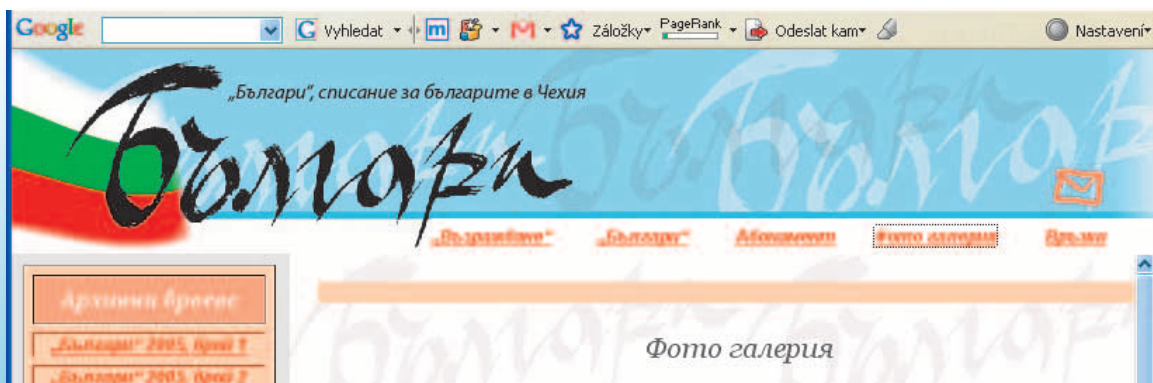
1. 12. 2011, ЧЕТВЪРТЪК

Откриване на изложба, посветена на 10-годишнината от основаването на гражданско сдружение „Възраждане“
Дом на националните общности, 18.00

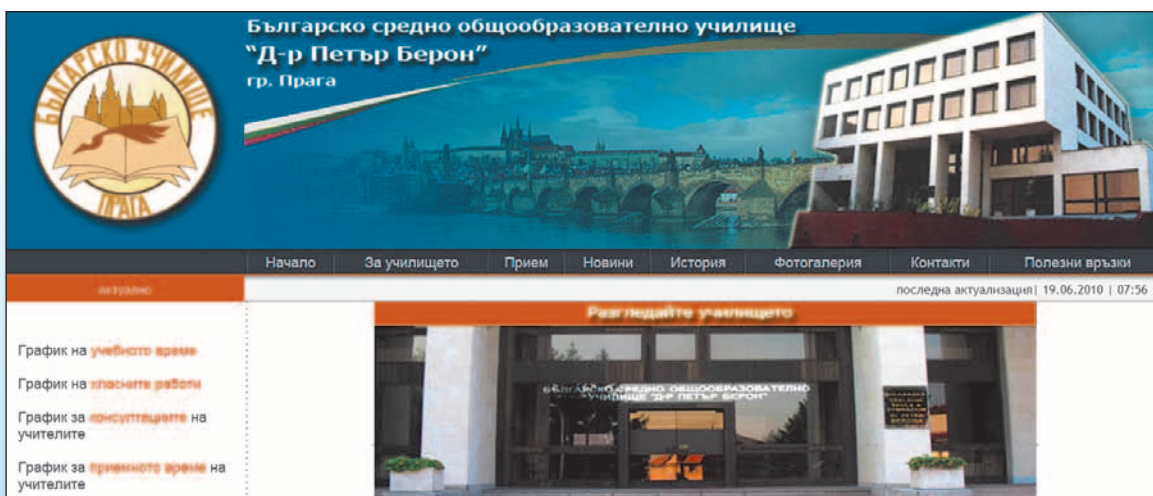
19. 12. 2011, ПОНЕДЕЛНИК

Коледен концерт с участието на Любомира Попова (сопран), Пламен Прокопиев (тенор), Филип Зайков (цигулка и пиано) и Вацлав Лоскот (пиано)

Сукова зала, Рудолфинум, 19.00

Посетете интернет страницата на гражданско сдружение „Възраждане“ и на списание „Българи“
www.bulgari.eu Facebook: [Bulgari Vazrazhdane](https://www.facebook.com/BulgariVazrazhdane)

БЪЛГАРСКО УЧИЛИЩЕ „Д-р Петър Берон“ – ПРАГА
ШАНС ЗА ВАШИТЕ ДЕЦА www.bgschool.eu

Сдружение „Възраждане“ и българската култура в Чехия

През 2011 г. сдружение „Възраждане“ организира за осми пореден път Дни на българската култура в Прага. Тази година те са посветени на 10-годишния юбилей на гражданско сдружение „Възраждане“. Основните акценти на Дните са: литературна вечер с поетесата Маргарита Петкова, фолклорен концерт на Десислава Димчева и Валери Димчев, изложба в галерията на Дома на националните общности, както и традиционният коледен концерт в Суковата зала на пражкия Рудолфинум. Наш скъп гост ще бъде и Леда Аврамова от Българската телеграфна агенция.

Учениците от БСОУ „Д-р Петър Берон“ ще имат честта да се срещнат с поетесата Маргарита Петкова, журналистката Леда Аврамова и с музикантите Десислава Димчева и Валери Димчев.

Вече десет години сдружение „Възраждане“ развива богата културна дейност, издава списание „Българи“, поддържа неделно училище и осъществява богата клубна дейност. Честванията на Освобождението, Съединението и Независимостта на България, празнуване на Коледа, Великден, Гергьовден, на Деня на българската просвета и култура и на славянската писменост са неразривна част от богатата и разнообразна дейност на сдружението. Благодарение на „Възраждане“ българската общност в Прага има въз-

можността да се запознае с редица истински посланици на българската духовност като Валя Балканска, Теодосий Спасов, Иво Папазов, Стоян Янкулов, Елица Тодорова, Петър Ралчев, Божана Апостолова, Ивайло Диманов и много други. А от страниците на списание „Българи“ – да се среща с известни културни дейци.

Усилията на членовете на сдружението са насочени към поддържане на добрия имидж на българското малцинство на територията на Чешката република. Сдружението си сътрудничи успешно и ползотворно с Българския културен институт, с БСОУ „Д-р Петър Берон“ в Прага, с Българския културен клуб в Острава, със сдруженията „Пирин“ и „Заедно“, с Българската културно-просветна организация Св.св. Кирил и Методий“ в Прага. „Възраждане“ поддържа добри връзки и с Българското културно просветно сдружение в Бърно и с Българ-

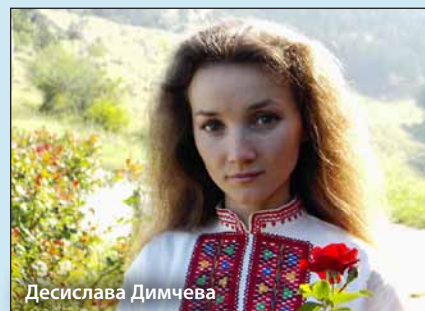
ския клуб в Млада Болеслав. Благодарение на пражкото кметство сдружението има от 2007 г. и своя материална база в Дома на националните общности в Прага. Немаловажна е финансовата подкрепа, която сдружението получава за своята културна дейност от Министерството на културата на Чешката република и пражкото кметство; от особено значение са и коректните отношения, които поддържа с чешкото правителство.

През изминалото десетилетие „Възраждане“ се утвърди като сдружение, което популяризира българската култура в Чехия и развива активна дейност за интеграцията на българската общност на територията на Чешката република. Затова нека пожелаем попътен вятър през второто десетилетие на сдружението и все по-големи успехи в духовната му мисия!

Мария Захариева

Валери Димчев

Десислава Димчева

Съдържание:

4 Българската общност

Как радостен си, пръв учебен ден!

5–8 Актуално

Официално посещение на премиера Борисов в Прага | Ден на отворените врати в немското посолство в Прага

9–13 Българо-чешки връзки

Световна премиера на творби на Васил Божинов | Денят на европейските езици в БКИ | Дейността на Васил Стоянов в Чехия

14–15 Годишнини

Христо Ботев – неповторимият глас на Българското възраждане

16–17 Българските манастири

Бачковски манастир „Успение Богородично“

18–25 Култура

Методиевият канон за свети Димитър Солунски | Щастлива, лекомислена и слаба | 14-ти Международен джаз-фестивал, Банско 2011

26–32 Интересно

Александър Краваров: Хората тук се замогнаха, дай Боже да е тъй навсякъде! | Пещерата Съева дупка – една подземна приказка | Комшийски подарък

33–35 Моята Прага

Първа среща

36–37 Българче

Пъстри приказалки

На корицата: Маргарита Петкова. Снимка: личен архив на поетесата.

„Как радостен си, пръв учебен ден!“

Цветя, усмивки, вълнение, емоции – това е първият учебен ден!

В празничния календар на България 15 септември се откроява със своето впечатляващо присъствие – празник и за малки, и за големи, един от най-важните и запомнящите се дни в живота. Ден, който носи толкова смисъл и радост за всички; толкова истински, неподправен, изпълнен с любов и надежда!

Отново е време за училище. Ето го дългоочакваният ден! Нещо ведро, светло и красиво витае в атмосферата. Децата са вдъхновени, усмихнати, пораснали през лятото, празнично облечени, с цветя и в добро настроение.

Любимото училище зове!

И тази година БСОУ „Д-р П. Берон“ в Прага събра ученици, учители, родители и множество гости в трепетно очакване на първия звънец. То се превърна в пъстра градина – изпълнена с грейнали детски усмивки, весела глъчка и много цветя за учителите. Всичко се слива в едно дихание – радост, радост....И музика, светла музика оглася празнично украсената зала, звучат песни за България! Пъстро, празнично и безкрайно тържествено! Химнът на Р България изправи на крака препълнената зала

и постави началото на празника на просветата и знанието в Българското училище.

Официални гости на тържеството бяха: г-жа Елеонора Димитрова – временно управляващ посолството на Република България в Чешката република; г-жа Галина Тодорова – Директор на Българския културен институт; г-н Петър Попов – Председател на училищното настоятелство; г-жа Ели Мандаджиева – представител на Българската културно-просветна организация; г-н Красимир Бачев и г-жа Силвия Кръстева – членове на училищното настоятелство. В своето приветствено слово директорът г-н Еленко Начев пожела новата учебна година да е изпълнена със знания и успехи, а училището да продължава да бъде огнище на българския дух и култура. Пожелания за здраве, за успешна и спорна учебна година отправи към всички г-жа Елеонора Димитрова. На учениците пожела да получават знания и добри оценки, на учителите – да работят с любов и търпение. Празничната програма на представителна група ученици допринесе за веселото настроение и щастливите усмивки на присъстващите. Несъмнено най-интересни бяха преживяванията на

най-малките ученици. Публиката бе възхитена от прекрасните изпълнения на първокласниците Мартин, Светослава и Алекс, които рецитираха възторжено научените наизуст стихотворения. През тази учебна година в Българското училище ще се учат 11 първокласници, което е добър и сигурен знак, че то се утвърждава като любимо място за българските деца – място, където идват с доверие и радост и си тръгват със знания и умения, получават добро образование. С любопитство и вълнение първокласниците прекараха свещения праг на родното училище. Те бяха посрещнати по стария български обичай – с питка и здравец – за да са здрави и силни; минаха по плиснатата вода от менчето, украсено с цветя, за да им върви по вода и да имат красива и спорна учебна година. За всички ученици днес бе поставен един старт за успех и добри постижения, за покоряване на върховете на знанието. Нека новата учебна година бъде наситена с ентузиазъм и творчески труд, с много усърдие, желание, воля и дух, за да се върви напред и нагоре по стръмния път на науката. На добър час!

Снежана Таскова

Снимки: архив на БСОУ „Д-р Петър Берон“

Българският министър-председател Бойко Борисов в Прага

На 3 и 4 октомври 2011 г. правителствена делегация, водена от министър-председателя на Република България Бойко Борисов, беше на официално посещение в Чешката република. По време на двудневната си визита българският премиер се срещна с чешкия си колега Петър Нечас, с президента на Чешката република Вацлав Клаус, както и с председателя на чешкия сенат Милан Щех. В посолството ни в Прага Борисов има среща и с представители на българската общност. В края на официалното си посещение българският премиер откри в Розенбергския дворец съвместно с президента Клаус изложбата „Великолепието на средновековните български икони“.

СРЕЩА С БЪЛГАРСКАТА ОБЩНОСТ В ПРАГА

Първият ден от визитата на премиера Борисов беше посветена на среща с българската общност в Чехия, организирана от българското посолство в Прага. Срещата бе открита от Елеонора Димитрова – временно управляващ мисията ни в чешката столица. В продължение на един час българският премиер отговаря на запитванията на граждани. Разговорът започна с въпроса защо ГЕРБ е издигнал свой кандидат за президент предвид ограничените правомощия на държавния глава. Б. Борисов подчерта, че прерогативите на президента въобще не са малки, посочвайки, че той е имал намерение да издигне неутрална фигура, но за съжаление българите все още не притежават политическа култура. Нещо повече – премиерът се надява, че с помощта на новия президент всички агенти на ДС ще бъдат извадени от президентската институция.

В момента, например, е наложено вето именно върху законите, които ЕС иска да се приемат. Борисов сравни участието в президентските избори с това в Шампионската лига. „Демокрацията е това – всички партии да могат да участват във всички избори“, заключи премиерът. Той добави, че в момента партиите в България са срещу кабинета. „Ако не бях направил правителство на малцинството, продължи Б. Борисов, сега България щеше да е по-зле от Гърция“.

Еленко Начев, Бойко Борисов и Елеонора Димитрова

Коментирайки въпроса за борбата с организираната престъпност и корупцията, премиерът се обяви категорично срещу предложението за връщане на смъртното наказание. Това според него автоматично означава държавата да бъде поставена в изолация. „В крайна сметка ние сме част от една обща социална система, която се нарича НАТО и Европейски съюз“, заключи той.

Асен Караилюв повдигна въпроса за изграждането на модерни пътища в Родопите. Според Бойко Борисов това може да се реализира по линия на Програмата за развитие на селските райони. „Ако не бяха похарчени толкова пари (240 млн. лв) за „Цанков камък – каза Б. Борисов – сега щеше да има средства за всички селски пътища. Все пак постигнатото от 2009 г. не е малко“, добави министър-председателят. „Всеки ден

оставям зад мене по 30 км път“ – за две години са построени 3 прохода. Приоритет на правителството в момента са доизграждане на софийското метро, магистралите „Люлин“, „Дунав мост 2“, „Тракия“, „Марица“. Премиерът добави, че друг приоритет е и разбиване на монополите и насърчаване на конкуренцията.

Силвия Георгиева, председател на българската организация „Св. Св. Кирил и Методий“, повдигна важния за българската общност въпрос, свързан с ползването и стопанисването на българския държавен имот на ул. „Америцка“.

Тя посочи, че само една организация ползва имота, при положение, че в Прага има още поне три действащи. Останалите организации в момента ползват друга сграда, предоставена им от чешкото правителство. Силвия Георгиева подчерта, че преди една година при посещението си в Прага министърът на външните работи Николай Младенов е обещал да бъде направена ревизия, но до този момент такава не е извършена. Премиерът Борисов незабавно реагира, разпореждайки заместник-министърът на външните работи Константин Димитров да проведе необходимата проверка и до 24 часа да му докладва. Министър-председателят отбеляза, че не за пръв път му се налага да влиза в ролята на арбитър между отделни български организации в чужбина, които се карат.

От името на учителския колектив, децата и техните родители директорът на българското училище „Д-р Петър Берон“ Еленко Начев благодари на правителството и поспециално на Йорданка Фандъкова, че са помогнали за запазването на българското училище. Той връчи на премиера почетния знак на училището. „Днес ми върви на училището“, пошегува се Борисов, който същия ден бе открил ремонтираната сграда на Априловската гимназия в Габрово.

Петър Попов се изказа в качеството си на председател на настоятелството на българското училище. Той също благодари на правителството, че е помогнало училището да се запази. След това се присъедини към думите на Силвия Георгиева, че

няма яснота как се стопанисва имота на ул. „Америцка“ и какви финансови постъпления се получават. Те би трябвало да се разпределят между отделните български институции и сдружения в Прага, допълни Петър Попов.

На срещата бяха поставени проблеми, отнасящи се до некоректното поведение на редица агенции, които посредничат на българи, дошли да търсят работа в Прага, както и проблемите при издаването на документи, свързани с престоя и пребиваването на българските граждани в Прага. Повдигнат бе въпросът за големите такси, които гражданите плащат при регистриране на новородените български деца на територията на Чешката република. На срещата се разискваха и въпроси, свързани с конфискацията на незаконно придобитото имущество, както и тези за реформата в съдебната система.

СРЕЩИТЕ НА БОЙКО БОРИСОВ С ПРЕМИЕРА НЕЧАС, С ПРЕЗИДЕНТА КЛАУС И С ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА ЧЕШКИЯ СЕНАТ МИЛАН ЩЕХ

По време на срещата между Петър Нечас и Бойко Борисов бяха обсъждани въпроси, отнасящи се до влизането на двете страни в еврозоната. Двамата премиери изразиха единно становище, че техните страни нямат намерение да въвеждат еврото в близко бъдеще.

На съвместната пресконференция българският министър-председател посочи, че двете правителства имат еднаква позиция по отношение на фискалната политика. Опозиционните партии в България трябва да са наясно, че страната в момента не е обект на критики, защото е изпълнила поставените критерии и даже пази ЕС. Заем на България от МВФ не е нужен, добави Борисов, защото тя има фискален резерв и вътрешна стабилност. Въпросът, който стои пред правителството, е как да се стимулира потреблението. От своя страна премиерът отправи критика към държавите от еврозоната, които имат големи дългове, съветвайки ги да намалят заплатите и пенсиите до нивото им в България.

Запитан от чешки журналисти за случая в Катунца и антиромските настроения в България, Борисов отговори, че случаят е чисто криминален и че всички подбудители и участници са арестувани. На въпроса как ще коментира ниските доходи на българите, премиерът каза, че те могат да се повишат чрез стимулиране на потреблението, ефективно усвояване на еврофондовете и чрез нарастване приходите от туризма. На свой ред Петър Нечас изрази подкрепата на Чешката република за влизане на България в Шенгенското пространство, окачествявайки като некоректно налагането на допълнителни изисквания спрямо България.

Министрите на културата Вежди Рашидов и Иржи Бесер

В присъствието на двамата премиери министрите на културата Вежди Рашидов и Иржи Бесер подписаха Програма за сътрудничество в областта на културата за периода 2012–2014 г., която включва сътрудничество в областта на музиката, театъра, литературата, изобразителното изкуство, киното, издателската дейност и др. Програмата включва и защита на авторските права и предотвратяване на незаконния внос, износ и трансфер на културни ценности. Следобед Б. Борисов се срещна с председателя на чешкия сенат Милан Щех и с президента Вацлав Клаус, след което взе участие в българо-чешки бизнес форум в Министерството на промишлеността и търговията на Чешката република. По време на форума чешкият заместник-министър на промишлеността и търговията Иржи Ирка изрази желание страната му да се включи в съвместни българо-чешки проекти в областта на инфраструктурата – изграждането на жп линии, пътища, опазване на околната среда и др. Той добави, че вече са инициирани подобни проекти в областта на екологията с участието на редица чешки фирми. Беше констатирано, че България е на 26-о място в износа на Чешката република. В изказването си пред форума Б. Борисов изтъкна, че в момента страната му изгражда електронно правителство с цел да стане по-привлекателна за чуждите инвеститори.

ИЗЛОЖБАТА „СРЕДНОВЕКОВНИ БЪЛГАРСКИ ИКОНИ“

В края на официалното си посещение в Чешката република българският министър-председател и президентът Вацлав Клаус откриха изложбата „Великолепието на средновековните български икони“ в двореца Розенберг. Куратор на изложбата е Светлана Михайлова, а неин патрон – чешкият президент. Изложбата представя пред чешката публика 80 уникални експоната от колекциите на Галерията за изящни изкуства в Пловдив, Пловдивската епархия и Регионалния етнографски музей.

Петър Нечас, Вежди Рашидов, Бойко Борисов, Иржи Бесер

В речта си по време на откриването Бойко Борисов нарече Вацлав Клаус приятел на българския народ и гарант на добрите чешко-български връзки, които имат бъдеще чрез подписания двустранен договор между двете министерства на културата. „Иконите, които ще имате възможност да видите – посочи българският министър-председател – са уникални, датиращи от XV–XVII век“. В словото си президентът Клаус изказа задоволство, че откриването на изложбата е съвпаднало с посещението на премиера Борисов, с когото са имали приятелски разговор и обща позиция по редица въпроси. Чехите знаят колко голямо значение има иконата в борбата на българите срещу османските турци, почерта президентът. Той припомни дългата традиция на българо-чешките връзки и фактът, че чехите са дали на България първия министър

Епископ Антоний, В. Рашидов, Б. Борисов, В. Клаус, С. Михайлова

на просветата след Освобождението – К. Иречек. В заключение Вацлав Клаус отбеляза, че чешките изкуствоведи обръщат повече внимание на чешкото или западноевропейското изкуство, отколкото на това от Югоизточна Европа. Затова тази експозиция с български икони може да се радва на голям интерес от страна на чешката общественост.

Д-р Красимира Мархалева
Използвани са и материали
от Агенция „Фокус“

ПРЕМИЕРЪТ БОЙКО БОРИСОВ

разпореди проверка по случая с имота в Прага, който се ползвал от една от българските организации. Борисов нареди проверката да се направи още във вторник, докато тече вторият ден от посещението му в Прага, и до края на деня да му се докладва за какво става дума. „До края на деня, отивате на място, проверявате го, има ли договори, отдават ли под наем, не отдават ли, пари взимат ли, не взимат ли, на кой ги отчитат, какви пари са превели миналата, по-миналата година, какви превеждат сега, води ли се на държавата това място, има ли квитанции... До утре вечер да го знам“, каза Борисов на заместник-министъра на външните работи Константин Димитров. На срещата българи от Прага коментираха, че от министъра на външните работи Николай Младенов им било обещано да се намери разрешение, но нищо не се случва. Българските организации се били настанили на съвсем друго място, благодарение на чешкото правителство, а в този имот се разпоредва само една българска организация. (Българската културно-просветна организация – б. ред.).

Агенция „Фокус“

Ден на отворените врати в немското посолство в Прага

На 20 юни 2011 г. посолството на ФРГ в Прага за втори път (след 2004 г.) отвори врати за посетители. Над 3300 души се възползваха от любезната покана на 55-годишния немски посланик Йоханес Хайндл и даже имаха възможност да си поговорят с него в залите на великолепния Лобковицки дворец, където се помещава посолството.

ИСТОРИЯ НА ДВОРЕЦА

Историята на замъка започва още от далечните готически времена. Тогава на негово място е съществувала т.нар. Страховска пивоварна. По-късно се появява домът „При тримата мускетари“ („U tří mušketýrů“), който е разрушен в самото начало на XVIII век. По същото време наместникът на Кралство Бохемия граф Франц Карл Пржержоховски получава разрешение от тогавашния Хабсбургски император да построи на това място дворец. Графът купува мястото от абата (игумена) на

Страховския манастир. За архитект е поканен известният италиански майстор Джовани Батиста Алипранди, представител на класическия барок в чешките земи. Днешният вид на двореца датира чак от втората половина на XVIII век, когато, в резултат на един пожар през 1768 г., той е изцяло реставриран.

ФАМИЛИЯТА ЛОБКОВИЦ

В средата на XVIII век, чрез женитбата на Мария Жозефа Чернин с Йозеф Лобковиц, сградата става притежание на една от най-старите и богати бохемски аристократични фамилии – Лобковиц. Подобно на всички благородници, и нейните представители са известни като покровители на музиката. В края на XVIII и началото на XIX век в голямата зала на двореца са изнасяли концерти немските композитори Лудвиг ван Бетовен (1770–1827) и Карл Мария фон Вебер (1786–1826).

По време на Първата република, през 1927 г. фамилията Лобковиц продава двореца на държавата. Той се използва от Министерството на просветата, Славянския институт,

Археологическия институт, Ориенталския институт и др. След Втората световна война дворецът служи за резиденция на различни дипломатически представителства – първо на КНДР, а от 1973 г. на ФРГ.

От известно време се говори, че германското правителство иска да купи двореца и даже се водят преговори в тази посока. В крайна сметка германците се ръководят не само от естетически, но и от сантиментални причини – през септември 1989 г. това място се превърна в символ на пропукването на Берлинската стена. От балкона на втория етаж тогавашният външен министър на ФРГ Ханс Дитрих Геншер обяви официално, че страната му отваря границите си за източноевропейците: „Дойдох да ви кажа, че от днес може да пътувате свободно до Федерална Република Германия“. Тези паметни думи са излети върху една бронзова плоча, която е поставена на историческия балкон. Затова в посолството шеговито са го нарекли „балконът на Геншер“. Пражани още помнят как хиляди източноевропейци изоставят своите трабанти и обсаждат градината на посолството. Две години по-късно, през 1991 г., пред сградата е поставена бронзовата скулптура на това източноевропейско возило (трабанта), дело на известния скулптор Давид Черни, за да напомня за онези драматични месеци. „Тази сграда е част от Прага, но за нас тя е не по-малко важна, защото символизира нашата обща история“, отбелязва посланик Хайндл. Говори се, че чешкото правителство е дало принципното си съгласие да продаде двореца, а в замяна да получи сградата в центъра на Берлин за своето дипломатическо представителство.

Д-р Красимира Мархалева

Световна премиера на творби на Васил Божинов

На 22 септември 2011 г. в сърцето на стария пражки квартал Malá strana, в Чешкия музей на музиката (České muzeum hudby) се състоя световна премиера на неиздавани и неизпълнявани творби на българския композитор Васил Божинов. Събитието, организирано от Българския културен институт в Прага, е резултат от едногодишни изследвания на ръкописи на композитора, които временно изпълняващият длъжността директор на БКИ Володя Гоцев е издирил и заснел в Музея на музиката в Прага.

КОЙ Е ВАСИЛ БОЖИНОВ?

Българският композитор Васил Божинов (1888–1968) е живял и творил в Прага. Макар и забравен в Родина си, той се нарежда сред изтъкнатите българи, оставили своя отпечатък в развитието на класическата музика в световен мащаб.

Роден в Хасково през 1888 г., Васил Божинов получава основни знания по музика от баща си, композитора Иван Божинов. През 1911 г. бъдещият композитор се дипломира в консерваторията в Лайпциг при Макс Регер, създател на модерната полифония. В следващите няколко години той изнася концерти в Далмация и в Черна Гора. След това Божинов се установява в Прага, където през 1931 г. завършва музикалната академия при Алоис Хаба.

Васил Божинов е уникален с това, че е измежду първите композитори, които използват политоналност. Автор е на първата четвърттонова симфония. В неговото творчество преобладава валсът – повече като ритъм и импровизация, отколкото в класическия си вид. Например, едно от произведенията му представлява 7 валса, съчетани в един. Умира в Прага през 1966 г.

ИЗПЪЛНИТЕЛИТЕ

Пред пълната с българска и чешка публика великолепна концертна зала изявеният български пианист и преподавател проф. Тодор Петров представи девет музикални композиции на композитора Васил Божинов (*Валс, Разказ за Дон Жуан, Два прелюда, Голям валс, Две фуги, Песен на падналия герой* и др.).

Проф. Тодор Петров е изявен български пианист, диригент и преподавател в Музикалната академия

в Тунис, както и авторитетен изследовател на нашата музикална история. Той е роден в София през 1961 г. След завършване на музикалното училище в класа на Милена Куртева и Гина Табакова и след дипломирането си в Държавната музикална академия в класа на проф. Богомил Стършенов той специализира в Париж и Ница в класа по пиано на Пиер Санкан и Жан-Мари Даре, камерна музика при Морис Женрон и клавесин при Хюгет Драйфус. От 1990 г. Тодор Петров изнася многобройни концерти в Италия, Англия, Франция, Германия, Румъния, Украйна, участва в музикални фестивали, като солист на оркестъра на Арена ди Верона на Биеналето във Венеция, работи съвместно с музиканти от ранга на Игор Ойстрах и Валери Ойстрах, Артуро Болучи, Павел Берман, Анатоли Кръстев, Петко Радев. Сопраното Мария Павлова (студентка в Българската музикална академия и дъщеря на българския исто-

рик доц. д-р Пламен Павлов, който беше сред гостите в залата) изпълни „Библейска песен“, единственото вокално произведение на композитора, посветено на Макс Регер.

Директорът на БКИ-Прага Галина Тодорова подчерта, че концертът е резултат от сериозна и продължителна подготовка, дело на нейните колеги от института.

С тази инициатива БКИ-Прага си поставя като амбициозна цел популяризирането на българската култура и музика пред чуждестранна публика. Организаторите на концерта планират той да постави началото на редица мероприятия (публикации, научна конференция), които да популяризират тази тема.

На 28 септември тази година същият концерт ще бъде изнесен за пръв път и в България, в зала „Филип Кутев“. Организатор на събитието е Съюзът на българските композитори.

Д-р Красимира Мархалева

Денят на европейските езици в БКИ

Тази година Денят на европейските езици беше отпразнуван в Прага по по-специален начин. По този повод на 14 септември 2011 г. в Българския културен институт се състоя кръгла маса на тема „Как общуваме чрез езика?“ В нея взеха участие чешки и български лингвисти и литературоведи, които разгледаха проблеми на превода, некнижовната лексика в чешкия и българския език, мултимедиални методи на обучението по български език за чужденци и др. Тя бе открита от новата директорка на БКИ Галина Тодорова, която сподели, че е филолог и колегите ѝ са подготвяли въпросното събитие цяла година, за да бъде то днес факт.

СЛАВИСТИКАТА В МИНАЛОТО И СЕГА – (НЕ)-СЪЗНАТЕЛЕН ИЗБОР ОТ СТРАНА НА СТУДЕНТИТЕ

Водещ на сутрешния блок от доклади беше д-р Добромир Григоров от СУ „Св. Климент Охридски“. В него взеха участие проф. Хана Гладкова от Карловия университет, д-р Гинка Бакърджиева – български лектор в Карловия университет и преподавател от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ и д-р Елена Крейчова от Масариковия университет в Бърно. Обединяваща тема на тези доклади беше обучението по български език за чужденци и в случая – на чехите. Докладът на известната чешка българистка и лингвистка проф.

Хана Гладкова беше общотеоретичен и обзорен по отношение на историята на чешката славистика и в частност – българистиката. Хана Гладкова проследи развитието на българистиката – през 19 век първите учебници по български език са написани от чешкия полиглот и лингвист Франтишек Вимазал, след това интересът към славистиката постепенно се засилва, вкл. и с делото на Йозеф Добровски, като в периода между войните една трета от студентите в Карловия университет са се записвали в специалност „Славистика“. В периода след войните интересът намалява с известни изключения, като днес тази специалност

не вълнува почти никого и бива окачествена като „малка“ специалност. Студентите, които се записват в нея, са често мотивирани от много периферни причини – роднина или приятел от български произход, реклама на български реалии в чешките медии, но не и конкретно от българския език и литературата, написана на него. По време на дискусиата върху доклада на Х. Гладкова, доц. Маргарита Младенова от СУ „Св. Климент Охридски“ сподели, че по подобен начин избират да учат „Славистика“ и българските студенти и изрази съжалението си, че те се влияят от медиите, които през последните години изграждат един заплашителен образ на Софийския университет. Като цяло те

търсят специалности с по-практическа насоченост, но това търсене е хаотично и базирано на неясни представи за това кое е полезно и кое не. Обучението на студентите-българисти в Чехия е ориентирано преди всичко към преподаване на езика, въпреки че изучават и културни, исторически реалии и литература.

НОВ МЕТОД НА ОБУЧЕНИЕ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК ЗА ЧУЖДЕНЦИ

Следващите два доклада на д-р Г. Бакърджиева и д-р Елена Крейчова разгледаха два нови метода на обучение по български език за чужденци за студенти-българи, както и за студенти от други специалности, желаещи да изучават български език. Проектът, който д-р Гинка Бакърджиева представи в доклада си, е мултимедийен. Координатор на проекта е изд. „Летера“ в Пловдив. Други съавтори, освен д-р Гинка Бакърджиева, са проф. Хана Гладкова и Наталия Калайджиева. Проектът е на пет европейски езика – английски, немски, чешки, нидерландски и български. Състои се от дванадесет урочни единици, като след всеки трети урок има преговорна част. В системата са включени още комикси, игри и дванадесет анимации. „Продуктът още не е получил необходимото разпространение в Чехия“ – изтъкна проф. Х. Гладкова, при което очакванията на авторите са да получат подкрепа от Българския културен център в Прага за това.

И-ЛЪРНИНГОВА ФОРМА НА ОБУЧЕНИЕ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Д-р Елена Крейчова също представи интересния проект за и-лърнингова форма на обучение по български език на Масариковия университет в Бърно. Този проект е за студенти-българи, но и за студенти от други специалности. Подпомогнат е от Центъра за и-лърнингова форма на обучение. Важна особеност е, че думите са озвучени и студентът може да чуе произношението им, главно заради ударението. Системата съдържа също граматични тестове с възможност за електронна проверка на верните резултати. Методът е интерактивна форма на

обучение и спестява много време на преподавателя – чрез него той може да контролира онлайн колко студенти и кога са попълнили даден тест и какви са резултатите от него.

ЧЕШКО-БЪЛГАРСКИ РЕЧНИК НА НЕКНИЖОВНАТА ЛЕКСИКА

В следобедния блок с доклади участваха д-р Лудмила Ухлиржова, доц. Маргарита Младенова, д-р Добромир Григоров и д-р Мирослав Коуба. Първите две участнички представиха чешко-българския речник на некнижовната лексика. Речникът е съставен от доц. Янко Бъчваров и колектив, включително студенти по бохемистика. Една от авторките е успешно завършил докторант по езикознание в Карловия университет, понастоящем дори преподавател в катедрата по славистика – д-р Божана Нишева. Друга от авторките-студентки е също специализирала в Карловия университет – Мария Гарова. Д-р Ухлиржова сподели, че това е наистина първият опит за съставянето на подобен речник. В речника има над 40 000 речникови гнезда от некнижовната лексика. В скоби след чешката лексема е поставен източникът ѝ – друг речник или жив носител на езика. Думите „blb“ или „blboun“ са например почерпани от чехкият-билингвист Лудмила Кроужилова. В речника е включена лексика от областта на секса, алкохола и др. с множество синоними на български език. По думите на д-р Дана Хронкова, доц. Янко Бъчваров е бил подтикнат към създаването на речника много отдавна от своята лекторка в Карловия университет – Алена Трънкова.

ПРЕВОДИТЕ НА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА В ЧЕХИЯ И БЪЛГАРИЯ

Д-р Добромир Григоров поговори за преводаческата ситуация в Чехия и България. Той посочи, че в България се публикуват сравнително много преводи на книги на чешки автори, докато интересът в Чехия към българската литература е по-малък. Той припомни твърдението на Роман Якобсон, който нарича подобни литератури „литератури на малките пространства“. Подчерта, че има два типа преводачи – едните превеждат произведението и го оставят в ръцете на публиката, а другите са

тип „мениджъри“ и започват сами да го разпространяват и обгрижват така, че да бъде огласено в медиите (според Д. Григоров към втория тип преводачи принадлежи например д-р Ивана Сръбкова). Като цяло той констатира тъжния факт, че диалогът между двете литературни пространства е някак почти прекъснат.

БЪЛГАРСКАТА ВЪЗРОЖДЕНСКА ЛИТЕРАТУРА И ПРЕПОДАВАНЕТО ѝ В ЧЕХИЯ

Д-р Мирослав Коуба говори за българската възрожденска литература и за това как тя бива преподавана и (не)разбирана в Чехия. Той сравни основни фигури на Българското възрождане с тези на чешкото. Като доста отдалечена от днешното време, тази литература е според него в повечето случаи неразбрана от студентите. В дискусиата след доклада на М. Коуба се включиха много от слушателите, които споделиха и своя опит като родители или учители на подрастващото поколение, което (не) се интересува от литературата на Възраждането или иска тя да му бъде поднесена по някакъв по-модерен начин – под формата на компютърна игра или поне филм. Конференцията беше закрыта официално от директора на Българския културен център в Прага – Галина Тодорова, но нейните участници и слушатели дълго след това продължиха да дискутират в неформална атмосфера на чаша кафе. С тази конференция се поставиха безспорно въпроси, които заслужават вниманието на литературоведи и езиковеди и в бъдещи научни форуми и кръгли маси, проведени съответно в диалог на култури, литератури и езикови пространства.

Димана Иванова

Дейността на Васил Стоянов в Чехия

Заговори ли се за Българско възраждане, една от фигурите, която всеки от нас реконструира в читателската си памет, е тази на Васил Димитров Стоянов. Нещо повече – голяма част от неговия живот е свързан именно с Чехия. Българският възрожденец допринася много за познанието на западните славяни за България и българското. В Прага изгражда и миросгледа си на славист, политик и книжовник. Делото му в там е съпроводено с трудности, но обогатяващо всестранно – него, чешкия народ, а по-късно и българите в родината.

в българската драматургия. Един от видните възрожденци Васил Стоянов бива ангажиран както военно, така и просветителски. Участва в създаването на Първата българска легия в Белград през 1862 год. Завършва гимназия в Шумен, където създава първото читалище и участва в пиесата „Михал Мишкоед“ в театъра на Сава Доброплодни. Голяма част

от следването си той бива спонсориран от баща си – търговеца Тодор Стоянов. След това започва да живее в лишения и не успява да получи подкрепа от местните чехи с добри финансови възможности. Опитите му да получи финансова подкрепа от Добродетелната дружина също остават без успех. Българите във Виена, към които се обръща, отказват да го подпомогнат финансово. Бива подпомогнат еднократно от А. Михайлов, но последният иска от него да отиде в Белград и да постъпи във Военното училище. Прави опити да направи издание за българите в Прага, но не успява, тъй като му биват отказани финансови средства от българите във Виена, към които се обръща чрез приятеля си Франтишек Ригер. Последният е по това време (1863г.) председател на комисията по организиране на тържествата в чест на 1000-годишнината от въвеждането на християнството между славяните. Въпреки този неуспех, Васил Стоянов се утвърждава като журналист в Чехия, тъй като сътрудничи редовно със свои статии на чешката периодика – „Народни листи“, „Хлас“ и др. През 1867 год. Васил Стоянов получава предложение да стане редактор на в-к „Народност“ в Букурещ. Той отказва това предложение. Същото предложение е отправено и към Марин Дринов във Виена, който също го отхвърля. В своята всестранна славистична дейност Васил Стоянов е изключително повлиян от чешката журналистика, библиотекарската

Дейността на българския славист, журналист, фолклорист и основател на Българското книжовно дружество в Браила (заедно с Марин Дринов и Васил Друмев) Васил Д. Стоянов в Чехия е без съмнение значима, но изпълнена с трудности. Българското възраждане е само по себе си период на освобождаване на българското от чуждото влияние, доизграждането му и най-вече неговото утвърждаване. Повече от ясно е, че един такъв период на борба против турското, следва да бъде съпроводен от множество препятствия. Българското бива измъкнато от влиянието на турското от една страна чрез мобилизиране на военните действия (създаване на легии, организирани военни сили в съседните държави като Румъния, Сърбия, Москва), а от друга – чрез всестранно действие от страна на българската интелигенция. Създават се читалища, училища, книжовни дружества; пишат се граматика и учебници. Правят се първи стъпки

от възрожденската му посредническо-славистична и журналистическа дейност протича в Чехия и мироследът му бива формиран от порядките на чешкото общество и държава, където той следва славянска филология и право.

От времето на пребиваването на В. Стоянов в столицата на Чехия имаме много запазени сведения, вкл. неговата богата кореспонденция с други български и чешки възрожденски дейци – Франтишек Ригер (зет на историка Франтишек Палацки), Франтишек Мах, Марин Дринов, Христо Данов, Петър Берон, Райко Жинзифов и др. Възрожденецът идва в Чехия първо, за да учи в гимназията през 1858 г. като 1862 г. напуска Прага, за да участва в Първата българска легия в Белград, след разпускането на която се връща в Чехия. Там следва славянска филология (1864–1866) и право (1866–1868). Животът на Васил Стоянов в Прага е изпълнен с трудности, най-вече от финансов характер. Първата година

дейност и книжовност. Възхитен е от личностите на Вацлав Ханка и Божена Немцова, а в писмо до Георги С. Раковски до Букурещ от 15 август 1864 год. пише: „Колко да си малодушен, колко да имаш твърдо сърце, колко да нямаш чувство народно, като дойдеш тук, като се упознаш с просветените Чехи и видиш всичко друго по града и като съзреш изведнъж цяла тази от истина Златна Прага; струва Ти се, че виждаш пред себе си едно от най-хубавите места на словенския рай и него часа, без да искаш, почваш да тъжиш и да гориш за онова, което ти е на света най-мило, най-драго, което Бог е дал на всеки човек, и на всеки народ – народност и татковина!“ Повече от ясно е, че българският възрожденец се чувства вдъхновен от Прага, която се оказва за него нещо като втора родина. Явно е желанието му да се внедри в чешката образователна система като преподавател, но и тези опити завършват неуспешно. В писмо от 18 април 1864 год. на Васил Стоянов до Франтишек Ригер той го моли за съдействие и препоръка, за да получи катедра по южнославянски езици – български и сръбски, или само по български език. Смята, че това би превърнало Прага в център на образование за българите. Молбата му не е удовлетворена от страна на чешката държава. Малко по-късно, на 1 август същата година българският славист написва петиция за създаване на доцентура по български език към Пражката политехника, която изпраща на Ригер, заедно с писмото си до д-р Браунер с молба да ги прочете и му каже мнението си. Тази кандидатура също не получава одобрение. В какво още успява Васил Стоянов (освен отчасти в журналистиката) докато пребивава на територията на Чехия? Той видимо извършва всякакъв вид посредническа и езиково-консултантска работа. Изпълнява медиаторна функция. По него се изпращат учебници и български книги за чешки библиотеки и Чешкия музей – от Петко Стефанов във Виена, от Райко Жинзифов в Москва. Българският възрожденец видимо желае да разпространява българската култура и литература в Чехия, за-

щото много от книгите, които дарява на чешките библиотеки, закупува сам. В. Стоянов консултира езиково превода на Франтишек Мах на по-вестта „Нещастна фамилия“ на Васил Друмев за в. „Табор“. Също така, той помага езиково на Божена Немцова при превода ѝ на български приказки от творчеството на Г. Сава Раковски. В. Стоянов сътрудничи и с Христо Данов от Виена, който му изпраща географски карти и заявява, че иска да издаде житието на братята Кирил и Методий и на чешки език. В замяна иска В. Стоянов да му изпраща до Виена и в-к „Славянин“. Особено интересен е фактът, че на В. Стоянов се поверяват от самия им автор доста значими творби за Възраждането като 5-те българо-френски граматички на Петър Берон, както и неговата „Логика.“ Петър Берон иска от Васил Стоянов да уреди „Логиката“ да се напечата в Прага, тъй като там ще се напечата „най-скоро и най-евтино.“ Българите от Виена отказват да я отпечатат. Също така, българският възрожденец помага на чешките научни дейци на славистиката с книги и информация. Проф. Мартин Хатала чете лекция за езика на македонските българи по материали, дадени му от Васил Стоянов. По този начин чехите биват осведомени и за македоно-българския въпрос. Васил Д. Стоянов се утвърждава в Чехия и като автор на редица важни статии за българската култура, политика и фолклор. Той е изключително повлиян от чешкия фолклорист Павел Йозеф Шафаржик и според В. Стоянов българската художествена литература не би следвало да съществува откъсната от народния фолклор. В Чехия той публикува фундаменталната статия „Европейска Турция и по-специално България“ (1867г.), която има амбицията да излезе и като цяла брошура в България. Въпреки желанието на автора ѝ, статията не излиза като отделна книжка в родината му. Статията бива преведена, допълнена и публикувана на словашки език от Андрей Ситнянски, който обаче при превода от чешки език значително променя нейното първоначално съдържание. Васил Стоянов напуска Чехия през 1868 година, тъй като решава да

участва в основаването на Българското книжовно дружество (днес БАН), заедно с Марин Дринов и Васил Друмев. Трудно е да се правят заключения за периода на живот на българския възрожденец в Чехия, но според мен, той е изпълнен с трудности и представлява по-скоро един обучителен и преходен етап в дейността му. В Чехия младият възрожденец получава славистично образование и бива възпитан в духа на западните славяни да обича славянското. Обичайки чешкото, той заобичва българското в още по-голяма степен. Знанията си по славистика, книжовност, журналистика, библиотечно дело и политика той прилага след завръщането си в България, когато заема различни ръководни позиции: редактор на „Периодическо списание“, вицегубернатор на Варна, директор на Народната библиотека (1884–1994), председател на Българското книжовно дружество (1884–1898).

Димана Иванова

ВАСИЛ ДИМИТРОВ СТОЯНОВ

(28. 6. 1839 – 21. 11. 1910) е български възрожденец, славист, фолклорист, журналист и политик. Роден е в Жеравна. По-късно (1849г.) учи в Шумен под ръководството на Сава Доброплодни и Иван Богоров. През 1858 отива в Прага, за да учи в гимназията като през 1862 напуска Чехия, за да участва в Първата българска легия в Белград, след разпускането на която се връща отново в чешката столица. Там следва славянска филология (1864–1866) и право (1866–1868). Като журналист в Прага публикува в различни издания: „Народни листи“, „Хлас“ и др. През 1868 год. напуска Чехия завинаги, тъй като участва (заедно с Марин Дринов и Васил Друмев) в създаването на Българското книжовно дружество (днес БАН). В България заема различни ръководни постове: вицегубернатор на Варна, директор на Народната библиотека (1884–1994), председател на Българското книжовно дружество (1884–1898).

Христо Ботев – неповторимият глас на Българското възраждане

135 години от смъртта на българския поет, сатирик, журналист, възрожденец и революционер

Христо Ботев е емблематична фигура не само на Българското възраждане, но и на българското изобщо. През относително краткия си живот той успява да създаде неголямо, но изключително въздействащо творчество, на което са посветени множество научни изследвания от литературоведи и фолклористи от цял свят. Творчеството на Христо Ботев е преведено на английски, френски, испански, чешки, словашки и др. езици. Неговото име носят училища, културни организации. Христо Ботев успява да реализира и на дело своята голяма мечта – да отдаде живота си в името на Освобождението на България.

Творчеството на Христо Ботев спада към третия период на Българското възраждане. Това творчество е на границата с новата българска литература. Не един от българските (дори чуждестранните) критици са отбелязвали уникалостта на темите и мотивите на Христо-Ботевото творчество дори в рамките на Възраждането. Проф. Валери Стефанов издаде „Лабиринтите на смисъла. Критически речник за поезията на Христо Ботев“, където предостави своя интерпретация за основните образи и мотиви в творчеството на възрожденеца. Настоящата статия си поставя за цел да припомни отново някои от тези идеи и мотиви, както и да обърне внимание на връзките на възрожденеца с негови чешки колеги, които биват разглеждани от проф. Зденек Урбан в книгата му „Z dějin česko-bulharských kulturních styků“ („Из историята на чешко-българските културни взаимоотношения“), например. Без съмнение, цялото творчество на Христо Ботев е обусловено преди всичко от идеята за освобождение на Родината. То изгражда един свят, в който родовите отношения и пространството на дома са до голяма степен разколебани. Близките на бунтовника – майката, либето са призвани само и единствено да подкрепят поета-бунтовник в неговия път към бойното поле. Майката

е пазителка на родното и патриархалното – тя кълне сина си, напуснал пространството на дома, но тя е призвана и да му бъде отдушник и да изслуша неговия плач: „освет теб, мале, никого нямам/ ти си за мене любов и вяра“; „една сал клета, една остана:/ в прегръдки твои мили да падна/ та туй сърце младо, таз душа страдна/ да се оплачат тебе горкана.“ Образът на майката е двойствен – тя е заплашителна, кълне сина си, че е напуснал дома и отишъл на хайдушкото сборище, но едновременно скъпа и мила – бунтовникът мечтае да падне в обятията ѝ и да изплаче мъката си. По-късно този модел на двойствения образ на майката се запазва и в поезията на символизма с тази разлика, че тя е подчинена на друг концептуален модел – не освобождаване на Родината, но дори нейното отричане като единно и сакрално пространство. Образът на любимата като част от личното пространство е също отречен. Личното е от-

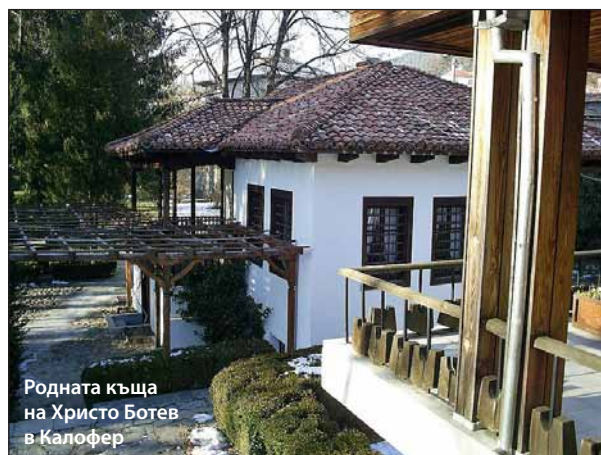
речено в полза на общото – Освобождението на България. Всичко, което е свързано до някаква степен с личното, е срамно. То трябва да се преодолее, за да не отклони бунтовника от пътя му към бойното поле. В „Пристанала“ либето е дори част от тази колективна сфера на хайдушкото сборище. В това сти-

Христо Ботев, Никола Славков и Иван Драсов в Румъния, 1875 г.

хотворение либето на хайдутина Дойчин – Стояна го прегръща на хайдушкото сборище пред останалите му другари, а майката на Стояна я кълне да загуби живота си. В Ботевото творчество дори смъртта е като че ли търсена и желана – без страх, като единствено правилно решение на събитията. Не случайно в „Моята молитва“ поетът моли Бога на бунтовниците, неговия Бог – на „сърцето и душата“ да подкрепи ръката му да носи бойната пушка и умре на бойното поле. По-късно, малко преди смъртта си, на кораба „Радецки“ в писмо до БРЦК, Ботев пише: „Моята молитва се сбъдва...“ Творчество на Христо Ботев е оригинално и със своята поетика. В това отношение най-често за пример бива цитирана баладата „Хаджи Димитър“. Според чешката изследователка Венцеслава Бехиньова тази балада е свързана с народното творчество и митология. Тя наподобява народната песен. Има свой стил, който е близък до нея. Показва познанията на Хр. Ботев по славянски фолклор и митология. Вълкът се появява в неговия позитивен образ, което не е характерно за българския фолклор, а по-скоро за чешкия, както твърди В. Бехиньова – среща се у Ербен в приказката „Жива вода“. В баладата всички са призвани да помагат на лирическия субект – вълкът му лиже раната, соколът бди над него, а самодивите вечер му превързват раната. Времето като че е също спряло и се набляга на слънцето, което „спряно сърдито пече“. Както е известно – Слънцето е пазител и съхранител на живота според митологията. Именно затова, като че то е спряло и стихотворението завършва отново с тази строфа – за слънцето, което пече. Като че има стремление към улавяне на смъртта като миг на вечност, а не край. Нещо повече, според Ботев – „Тоз, който падне в бой за свобода, той не умира“. Не случайно тези думи са изписани дори върху паметната плоча на българските бунтовници в центъра на Братислава. Освен гениален поет, Христо Ботев е добър журналист и публицист. Списва няколко вестника за кратък период от време. През 1871 г. издава

първия си вестник „Дума на българските емигранти“, сътрудничи активно в Каравеловия „Свобода“, който по-късно променя името си в „Независимост“. През 1873 г. издава сатиричния вестник „Будилник“, а също и в. „Нова България“ Ботев без съмнение е талантлив сатирик и публицист – фейлетоните му се отличават с биполярност на чувствата, те раждат един свят на болка, но и смях. Поетът умее да изобличава и има силно чувство за социална справедливост. През този период той е най-активен и като поет и преводач: през 1867 г. дебютира във в. „Гайда“, редактиран от П. Р. Славейков, със стихотворението „Майце си“. Следват „Към брата си“ (1868) във в. „Дунавска зора“, „Елегия“ и „Делба“ (1870), „До моето първо либе“, „На прощаване“ (1871), „Хаджи Димитър“, „Моята молитва“ (1873) докато издаде цяла книга „Песни и стихотворения“ през 1875 г. След нея излиза само стихотворението „Обесването на Васил Левски“ през 1876 г. За преводаческото му майсторство си спомня още Киро Тулешков, който е бил също ученик в Одеса. Проф. Григорович от Новорусийски университет, забелязал таланта на младия Христо, го кани да превежда български народни песни на руски език. Ботев превежда и руски автори на български език – Н. Чернишевски,

Родната къща на Христо Ботев в Калофер

Ал. Херцен и др. За българския възрожденец се знае и в Чехия още по времето на революционната му дейност. За него си спомня чехът Йозеф Якуб Тужимски, който се запознава с него през 1876 г., когато е сътрудник на „Народни листи“ в Сърбия. Той пише спомени и ги публикува 17 години по-късно в „Квети“ на Хелер – пише патриотично за войводите, включително за Христо Ботев. За Христо Ботев и събитията на парахода „Радецки“ се появява също статия в словашкия вестник „Народни хласник“. Христо Ботев е преведен на множество езици. На чешки език е преведен от Антонин Ворачек, който пише „Христо Ботев – български поет и воин“ и Ян Вагнер, който превежда „Обесването на Васил Левски“. Негови произведения подготвя за издаване и „Българска седянка“ в Прага.

Димана Иванова

ХРИСТО БОТЕВ

е български поет, публицист, сатирик, журналист, издател и преводач от епохата на Възраждането. Роден е на 6 януари 1848 г. в град Калофер. През 1863 г. завършва калоферското трикласно училище, в което му помага и баща му – учителят Ботьо Петков. Същата година заминава за Одеса, за да учи във Втора одеска гимназия, но не я завършва – изключен е поради свободолюбивите си идеи. През 1866 г. е учител в бесарабското училище в с. Задунаевка. 1867–1875 г. публикува активно стихове във вестниците „Гайда“, „Дунавска зора“ и др. 1875 год. издава стихосбирката „Песни и стихотворения“. През 1871 г. издава в. „Дума на българските емигранти“, сътрудничи на в. „Свобода“. През 1873 г. издава сатиричния в. „Будилник“. През 1874 год. е секретар на БРЦК, през 1874 г. – главен редактор на в. „Знаме“. През 1876 г. се ражда дъщеря му, а след обявяването на Априлското въстание започва да издава в. „Нова България“. Страстен революционер, организира чета, с която превзема австрийския кораб „Радецки“ и слиза в Козлодуй. Четата воюва в Балкана, в едно от сраженията ѝ на 2 юни 1876 г. бива убит и Ботев.

Бачковски манастир

„Успение Богородично“

Бачковският манастир е не само най-големият от групата манастири, известни под името „Родопската Света гора“, но е и сред най-старите на Балканския полуостров. Светата обител се намира сред живописната котловина на река Чая (Асеница), в съседство със с. Бачково и е само на 11 км от Асеновград. Уникалното на този манастир е съчетанието на три култури – византийска, грузинска и българска.

ИСТОРИЯ

Основател на манастира е византийският военачалник Григорий Бакуриани, грузинец по произход. Заради военните си заслуги към тогавашния византийски император той получава обширни земи в Родопите. Воден от стремежа да издигне авторитета си сред населението в този край, през 1083 г. Г. Бакуриани поставя началото на манастирския комплекс. Още с възникването си светлата обител се превръща в един от най-богатите манастири, защото неговият основател и брат му Абазий го даряват с огромни поземлени имоти в Родопите и в Тракийската равнина. Освен манастира, Г. Бакуриани построява и черква-костница, която се намира на около 400 м от манастирския комплекс. Тя се състои от два етажа – в първия се помещава гробницата и параклиса, а на втория – самата черква. Костницата е уникална със своите стенописи, най-старите от които датират от XI век и са изписани от грузинския живописец Йоан Зограф.

В съставения от него устав Г. Бакуриани посочва, че светлата обител ще се управлява сама, без да се намира под императорска или патриаршеска власт. Интересното в случая е, че макар и на византийска служба, Бакуриани не позволява в манастира да се приемат монаси ромеи. В устава изрично е споменато, че ще се приемат само грузински младежи. Затова в първите десетилетия след основаването му в манастира има грузинско културно влияние. Например, един от първите книжовници в светлата обител е грузинският философ Йоан Петрици. От края на XI век датира и основаното училище в близост до светлата обител, в което са се подготвяли младежи за монаси, и което по-късно дава началото на Бачковската книжовна и просветна школа. По време на управлението на цар Иван Александър (1331–1371) Родопският край е присъединен към българската държава. Това оказва благотворно влияние върху култур-

ния живот и духовното развитие на манастира. В Бачковската костница е изографисан портрет на този български владетел, известен с щедростта си към манастирите и църквите.

По време на нашествието на османските турци през втората половина на XIV век манастирът първоначално остава незасегнат и до началото на XV век играе ролята на най-големия духовен център в Родопския край. Предполага се, че след завладяване на Търновското царство тук е заточен и живее до смъртта си (1402) последният български патриарх Евтимий Търновски. Постепенно в манастира идват и част от учениците му, с чиято помощ възниква прочутата Бачковска книжовно-просветна школа.

През 1419 г. турският султан Муса опустошава Пловдивската област и Родопския край, в резултат на което пострадва и манастирът. За съжаление липсва информация за историята на светлата обител през

следващите два века. Знае се само, че в края на XVI век започва неговото обновяване, което продължава до средата на XVII век. Именно оттогава се пазят повече сведения за манастира – той вече е бил заможен, с голямо монашеско братство. Издигнати са големи жилищни сгради и новата църква „Св. Богородица“. Тогава е построена и мраморната трапеза в приземния етаж за 100-те монаси, които обитават манастира. Стените на самата трапезария са изписани с живопис, която напомня на великолепна художествена галерия. В трапезарията могат да се видят изографисани сцените „Страшния съд“, Седемте Вселенски събора (рядко явление в българската църковна живопис), както и фигурите на древногръцките философи Аристотел, Диоген, Сократ, смятани за предтечи на християнството. Някои специалисти даже сравняват художествените достойнства на стенописите с тези на Великата лавра „Св. Атанасий“ в Света гора.

В началото на XVIII век, по време на пътуванията си из българските земи, френският пътешественик Пол Люка посещава Бачковския манастир и отбелязва в своя дневник, че манастирът наподобява замък, в който живеят повече от 100 монаси, притежава собствена богата библиотека с много ценни ръкописи.

Към средата на XVIII век част от имотите на манастира са разграбени от поробителите и през 1745 г. светата обител минава под църковната власт на Цариградската патриаршия. В манастира се настанява гръцко духовенство. То се опитва да унищожи старите български ръкописи, исторически документи и ктиторски портрети. В килийното училище започва да се преподава на гръцки език. Въпреки засилващото се гръцко влияние, връзките с българското население се запазват – за това говорят щедрите дарения, които богати българи от Свищов, Копривщица, Пловдив правят за манастира. Тези дарения помагат манастирът отново да се замогне. Броят на поклонниците се увеличава. За разцвета на светата обител говори и фактът, че в средата на века управата на манастира дарява 2000 гроша собствени средства, за да под-

помогне изграждането на българско училище в Пловдив.

През 1846 г. на северната стена на манастирската трапезария асеновградският живописец Алекси Атанасов изобразява традиционно-литийно шествие – ритуалното изнасяне на храмовата икона „Св. Богородица“ от манастира. Бачковският манастир преминава отново под опеката на българската екзархия едва след Освобождението – през 1894 г.

ЦЪРКВАТА

Главната църква на Бачковския манастир „Св. Богородица“ е изградена през 1604 г. върху основите на старата и по образец на храмовете в Света гора. Тя представлява великолепен шедьовър на българската църковна архитектура и до днес предизвиква възхищение сред туристите. От външната страна на църквата стените са облицовани с мраморни блокчета.

В църквата се намира един от най-старите иконостаси с дърворезба (от XVII в.) в българските земи. Тя привлича интереса с живописната си украса, която датира от средата на XVII в., дело на неизвестен майстор-живописец. На западната стена е изографисана композицията „Успение Богородично“, а в останалата част – житийни сцени. Вляво от входната врата са изобразени портретите на двамата ктитори – цариградските търговци Георги и синът му Константин. При повторното изписване на църквата „Св. Богородица“ в средата на XIX век, за зограф е поканен жи-

вописецът Моско Одринчанина. През 1830 г. в южния двор на манастира е построена нова черква – „Св. Никола“, около която са издигнати нови жилищни сгради. Захари Зограф се заема с декоративната украса на църквата. При изографисването ѝ той невинаги се придържа към установените църковни канони. Например, на една от сцените – „Страшния съд“, известният живописец представя архитектурата и ежедневието в българския възрожденски град.

ЧУДОТВОРНАТА ИКОНА „СВ. БОГОРОДИЦА“

Това е най-ценната реликва в Бачковския манастир. Според преданието неин автор е Апостол Св. Лука. Съществуват най-различни легенди как се е озовала в светата обител – според едни тя е подарена през XIV век от двама братя грузинци, а според други е „прелетяла“ от един грузински манастир и „кацнала“ в местността „Клувията“. Там я намерили двама пастири и я предали на монасите. Казват, че малко след това изпод близката скала бликнал извор, а върху нея е изсечено копие на иконата.

Затова традиция е всяка година на втория ден на Великден монасите от манастира извършват литийно шествие – ритуално изнасят иконата от манастира и я занасят до „Клувията“.

Д-р Красимира Мархалева
Използвани са материали от книгата на Г. Чавръков „Българските манастири“

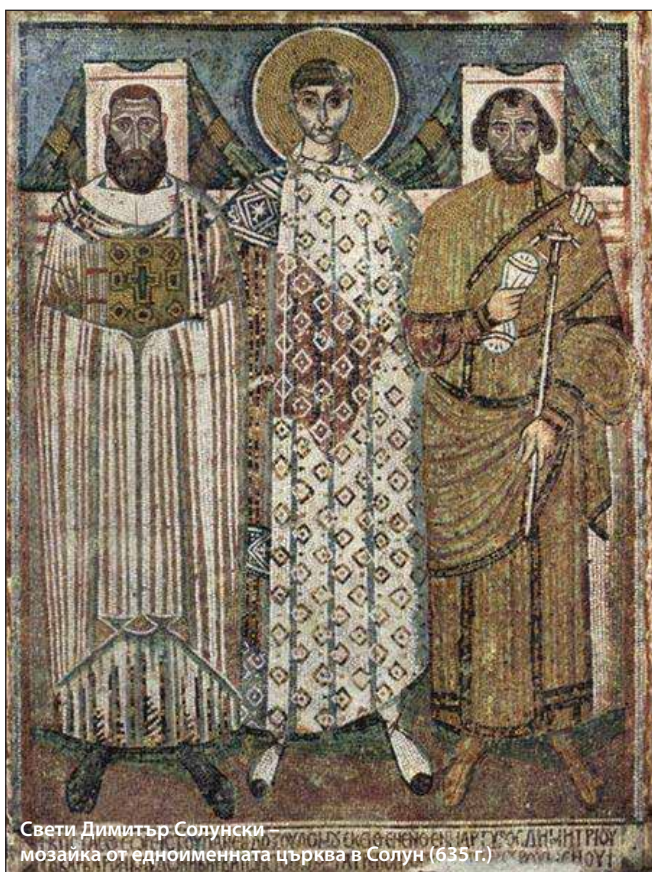
Методиевият канон за

свети Димитър Солунски бе възкресен след повече от 11 века

„Защо, мъдрий и славний, ние, твоите раби, да се лишаваме от твоите лъчи? Ние, далеч от твоя Солунски храм, който ти си иззидал, сме заплениени от твоята красота. Ние, мисионери-те, които ходим по чужди земи и градове, ругани от триезичници, еретици и варвари, ние с любов сме верни и блажени Христови воители на Православието. Помагай ни, напътствай ни, чуй молбите ни, ти, мъчениче на Христа и застъпниче на нашата цялост, сега, винаги и във всички векове. Амин!“

Св. Методий

„Канон на великомъченик Димитър от Солун“, (IX в.)

Литургичният химн, наречен Канон (на гръцки – правило), оформя ядрото на дневните църковни служби за честване на християнските празници и дните на светците. Композирането на каноните е започнало към VII век, за да отразяват духа на съответния християнски празник. Каноните от самото начало, още от VII век, са били писани от такива известни

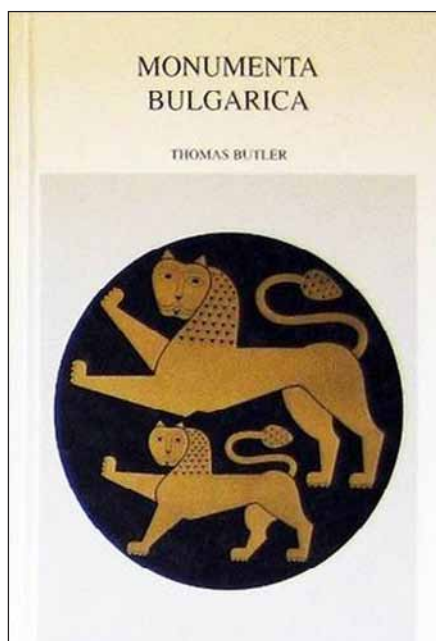
Голяма част от световните учени медиевисти са направили извода, че Методий е авторът. Доказателствата са в деветата ода на химна, където се говори за борбата срещу триезичниците, термин, с който братът на Методий, Константин-Кирил Философ, назовава онези, които твърдят, че Бог може да се прославя само на еврейски, гръцки и латински.

поети като Андрей Критски, Козма Мелодиста и Йоан Дамаскин. Писането им е било строго забранено по време на иконоборческия период (726 г. – 843 г.) и наистина до нас са достигнали сведения, че върху гръдния кош на двама монаси за наказание били жигосани написаните от тях химни.

Старобългарският „Канон на великомъченик Димитър от Солун“ е бил композиран по време на моравската мисия на светите братя Кирил и Методий (863г. – 885г.).

Изтощението и отчаянието на Методий, до които е стигнал по време на дългите двадесет и две години от Моравската мисия, видимо се усещат в целия текст на канона. В неговото житие се споменава, че свети Методий е завършил това дело на Димитровден в края на живота си. На Утренята (сутрешното църковно богослужение) на 26 октомври 884 година, денят в който е посечен свети Димитър Солунски, свети Методий в богослужение със своите ученици, начело с Климент Охридски, преценил, че Димитровден е най-подходящ за възхвала на светеца.

Макар че притежаваме малко факти за живота на свети Димитър (знаем, че е бил измъчван през 306г. в Сирмиум, дн. Сремска Митровица), в Канона са отбелязани и други исторически събития: напр. славяно-аварската атака срещу Солун през септември 586г., подчертана в притчата „Чудесата на свети Димитър“. По време на варварската атака светецът дава кураж на защитниците, навявайки страх в редиците на нашествениците, като се появява на небето на бял кон, и така спасява града. Св. Методий цитира буквално чудо 15 от Йоановата книга, описвайки свети Димитър като скъпоценност, блестяща по-силно от короната на Солун. Според Чудеса когато ангел идва в Солунската катедрала (където по-късно е погребан св. Димитър), за да предупреди

всички да напуснат града, тъй като той ще бъде унищожен от варварите, св. Димитър отказва. Канонът на Методий цитира св. Димитър дословно: „Ако има спасение, спаси ме, ще се радвам.“

В университета на Оксфорд съществуват материали и научни изследвания, които доказват, че Канонът на Методий предвещава

края на Моравската мисия. Защото е ясно, че с честването на Деня на св. Димитър целта на Методий е да измоли покровителството на светеца за защита на Моравската мисия и на славянския литургичен език, на който Методий е превел Библията. Завършил големия труд по превода и осъзнаващ нарастващата заплаха над неговата мисия, св. Методий застава със своите ученици в малкия храм на Нитра, преди повече от 1000 години, вика Божията помощ и призовава св. Димитър: „Спаси своите раби, Димитре, от бедствията, идващи връз тях“.

Създадената във Великоморавия творба е пренесена на север в Новгород и на юг през България до Атон. Написан според правилата на жанровата поетика, канонът е може би първият опит за създаване на химнографска творба на старобългарски език. Канонът на св. Димитър Солунски е открит и представен от Горски през 1865 година. С тази творба се занимават учените едва ли не от създаването на славистиката като наука, та чак до наши дни – Ягич, Якобсон,

Соболевски, Туницки, в България – Йордан Иванов, Емил Георгиев. За първи път текстът на канона в България е представен в Антологията на Боню Ангелов: „Из старата българска, руска и сръбска литература“.

В наши дни много задълбочено работи при възстановяване на мелодическия му прототип проф. д-р Томас Бътлър от Харвардския университет в САЩ. В тясно сътрудничество с американския музиколог и композитор от сръбски произход Никола Радан бе създадена убедителна реконструкция на канона като особено място в изследванията на д-р Т. Бътлър заема въпросът за авторството на този канон. Канонът е публикуван през 1980 г. на старобългарски и английски език в неговата антология „Монумента булгарика“. Според думите на проф. д-р Стефан Лазаров: „Възкръсването на Канона 1125 години след създаването му е едно знамение.“

д-р Силвия Георгиева

По материали на Prof. Thomas Butler, Harvard University – USA и българската медиевистика.

СВЕТИ ВЕЛИКОМЪЧЕНИК ДИМИТЪР СОЛУНСКИ ЧУДОТВОРЕЦ

Свети Димитър е православен светец. Роден е в Солун през 3 век. Неговият баща бил управител на града. Максимиан назначава Димитър на висок военен пост, като му заповядва да преследва християните. Покръстеният като дете Димитър насърчавал разпространението на Христовата вяра.

При връщането си от поход от източната част на Империята, Максимиан спрял в Солун и поискал от Димитър да се откаже от вярата си, но никакви увещанията не помогнали. Димитър бил хвърлен в тъмница и прободен с копие в 306 година.

За дата на смъртта на великомъченика се сочи 26 октомври. Мощите на светеца били запазени и положени в сребърен ковчег, в малък каменен храм, в който също се случвали чудеса. Според преданието от мощите течало благовонно миро и затова Църквата го нарекла Свети Димитър Мироточиви.

Чудотворната сила на Свети Димитър е причина той да бъде почитан като покровител на град Солун.

В иконографията Свети Димитър се изобразява като светец-воин. В ранните иконографски типове обикновено е представен в допоясно изображение. След 16 век, заедно с други светци-воини, е представен като един от конниците на апокалипсиса – той язди червен кон. Името на св. Димитър е свързано и с историята на българския народ. През 1185 година, по време на двувековното византийско робство, братята-боляри Асен и Петър обявили в Търновград, че не признават повече византийската власт. Това станало на 26 октомври, на храмовия празник на построената от тях църква, наречена на св. Димитър. Закриляни от него, въстаниците довели борбата за независимост и възстановяване на българската държавност до успешен край: през пролетта на 1187 г., след неуспешна обсада на гр. Ловеч, византийският император подписал мирен договор, който признал властта на Асен и Петър над Северна България. Така започнала историята на Второто българско царство.

Св. Димитър е и небесният покровител на славянските апостоли. В гл. XV от Житието на св. Методий са казва, че след като завършват превода на Стария завет, Кирило-Методиевите ученици отслужват литургия за св. Димитър Солунски. Това свидетелство и съдържанието на самия канон дават основание на мнозина учени да смятат, че произведението е творчество на Методий. Изследванията го отнасят към 80-те години на IX в.

Източник: pravoslavieto.com

Щастлива, лекомислена и слаба

Скандално-откровена и откровено скандална още от първата си стихосбирка, неподправена, ярка и стилна, Маргарита Петкова е една от най-големите съвременни български поетеси. От думите ѝ ти идва да плачеш, да се смееш, да крещиш, да мълчиш, но най-вече да обичаш живота с всичко, което ти поднася – защото в книгите ѝ говорят заедно всички гласове на любовта.

Маргарита Петкова

Г-жо Петкова, „Щастлива, лекомислена и слаба“ е заглавието на най-новата Ви стихосбирка. Реалност или желание са щастие-то и лекомислието?

При мен всичко е щастлива реалност, вследствие на лекомислени желания. Или пожелавания. Въпреки че общо взето внимавам какво си пожелavam, защото обикновено се сбъдва. Заглавието на тази книга си дойде някак много спонтанно, просто стихотворението, което го даде, е написано преди 30 години

и реших, че вече мога да си позволя лукса да си призная как най-добре се чувствам в кожата на щастлива, лекомислена и слаба жена. Такава, каквато всички жени искат да бъдат, без да си го признават.

Основна движеща сила – и стихия! – във всички Ваши книги е любовта. Миг ли е любовта или вечност?

Любовта не е само моя стихия. Тя е стихията на всеки човек. Имам предвид любовта във всичките ѝ измерения – към обичания в момента мъж, към децата си, към родителите, към родината... И тя не се измерва с продължителност, а с интензитет. Като земетръсите.

Можеш да изживееш изпепеляваща любов за три дни и тя да е също толкова силна като една любов, продължаваща до смъртта ти. Тя е и миг, и вечност. Зависи как ти се случи. И дано да се случи, защото има хора, които я объркват с други размисли и страсти. Слава на Бог, на мен ми се случва. Непрекъснато. Просто винаги съм защитавала позицията, че няма една единствена голяма любов. Всяка е най-Голямата. Всяка е Единствената. Докато дойде следващата. Вечност миг по миг.

От години Ви наричат „мъжко момиче“, а поезията Ви – „типично женска“ – къде е истината?

Ако има нещо, което да недолюбвам епидермално, това е този етикет. Какво значи мъжко момиче? Дървен камък? Суха вода? Умен глупак? Жената трябва да е жена, мъжът – мъж. Това е истината. Не искам да съм мъжко момиче в смисъла да мъкна къщата на гърба си като охлюв, да оправям изгорелите бушони на елинсталацията и чувствата, да се бъхтя като идиот и да обгрижвам някакъв депресиран мъж. Мъжко момиче съм в компанията на приятелите си, защото може да разчитат на мен в три следобед или в пет сутринта, ако се наложи, но те никога не си позволяват дори за миг да забравят, че аз съм дама. А колкото до поезията, не я делим на мъжка и женска, тиха и шумна, гражданска и интимна... Нея или я има, или я няма. В моята повечето жени припознават това, което чувстват, това, което искат, но не могат да го изразят по този начин, или не смеят. Поне така са споделяли. И – „стига ми тая награда“...

Човекът и Творецът една и съща личност ли е?

Мога да говоря само за себе си. При мен човекът е неотделим от твореца. Пиша само за това, което е „мое“, т.е., което съм преживяла и претворила по свой начин. Тук ключовата дума е Личност. Дано да успявам да я защитя. Защото далеч не при всеки се получава. Четеш нечии стихове, харесват ти, възхищаваш им се дори, а когато опознаеш автора им, оказва се, за съжаление, че той е самовлюбено хленчещо и самосъжаляващо

се човече, което е обидено на живота и на хонорарните листове на другите. Много е тъжно. Защото човекът срича твореца. Талантът, оказва се, не е достатъчен. Задължително е да имаш характер. Тогава Читателят ти има доверие.

Какво е да си поет във времената на масовата комерсиална и комерсиализираща се култура?

Вижте, няма леки времена. Труман Капоти, на когото няма как да не вярвам, е казал „Когато Господ ти дава талант, той всъщност ти дава бич, предназначен само за самобичуване.“ Защо мислите Маяковски създава този начупен стих? За тези, които не знаят (а не са и длъжни) – защото тогава хоноруването се е формирало на ред. Ако напишеш 5 куплета по четири стиха, това са 20 реда. Но ако ги разчупиш стават поне 60... Нека не забравяме, че творецът е нормален човек, който има нужда от храна, от дрехи, от всички богоугодни неща, които се КУПУВАТ. С пари. Но не и с компромиси на душата, достойнството, почтеността. Аз умея да пиша стихотворения, текстове за песни, есета, публицистика, мюзикъли, сценарии. С това мога да си изкарвам хляба. Почтено. Без да правя компромиси с ценностната си система. Такова е битието на поета. Във всички времена.

Интернет не зачита авторското право, улеснява кражбите на съдържание и дава въздух и пространство за живот на графоманията. Каква е рецептата

за съхраняване на качествената литература?

Да, това не може да се спре, поне засега. Аз съм една от най-често ограбваните и то по отвратителни начини – взимат ти от идеята до буквалното преписване, скрити зад никове, от които няма как да разбереш що за вселенски идиот-графоман се изживява сред групата на крякащото бездарие като гений. Всъщност графоманът винаги се изживява така. Геният непрекъснато се съмнява в това, което твори. Няма рецепта за съхраняване на таланта в интернет пространството. Аз се самосъхранявам като не влизам в сайтове, сайтчета, блогове, страници – нито чета, нито пък ми минава през ум да публикувам там. Имам своя почитателска страница, на която се качват мои стихотворения, след като се съгласуват с мен; много се радвам на хората, които искрено изказват впечатленията си и ме правят щастлива с думите си... Но – до тук! Който иска да ме чете – да си купува книгите ми. Може да съм старомодна, но мишката няма да изяде книжката. Да не се надяват. Времето е единственият съдник – всички, които пишем сега, ще ни оценяват след 100 години. И – който остане. Единствената рецепта, проверена и доказана.

Ежедневно се говори за икономическа, социална, морална криза... В борбата си да оцелее чете ли българинът поезия?

Естествено, че чете. Обикалям страната и виждам очите на хората, жадни за поезия, за изкуство, а не за халтура. Необходима е на хората – вади ги от всякаквите кризи, в които ни набутват

или сами затъваме в тях. Помага им. Помага и на мен самата. Да не мислите, че кризата ме подминава – връхлита ме непрекъснато я като влак, я като валяк, ама – хващам се за косата и се изтеглям по светлия пример на барон Мюнхаузен. И вярвам в това, което казвам. Защото го живея. И го пиша. И българинът чете.

Вие сте член на Управителния съвет на Национален фонд Култура към Министерство на културата. Какви според Вас следва да бъдат функциите и дейностите на българските културни центрове в чужбина?

Да, беше ми оказана тази чест да мога, доколкото ми стигат силите

Мargarита Петкова и Дончо Цончев

Вежди Рашидов, Сергей Игнатов, Антон Дончев, Орхан Памук и Margarита Петкова

Мargarита Петкова в Копривщица

ОПИТ ЗА АВТОПОРТРЕТ

*Аз съм сбъркан човек, запомни го.
Съвсем наопаки и напук живея.
Купувам вместо мебели – книги.
Вятър на бяла кобила ме вее.
Не обличам вечерни рокли.
През зимата ходя без шал и шапка.
Не нося чадър и в локвите
с най-новите си обувки шляпам.
Не се подпирам на чуждо име.
Нямам доверие в самолетите.
Стиховете ми са с неточни рими.
И студено си пия кафето.
Не съм в крак нито с модата, нито с другите.
Със себе си, че съм в крак, е главното.
И нищо чудно, както е тръгнало –
вместо дяволите
да ме вземат ангелите.*

и възможностите, да участвам в процеса за верния път за опазването и просперитета на българската култура. Специално въпросът за българските културни центрове в чужбина е един от личните ми приоритети. Защото чрез тях можем да приобщим хилядолетните ни ценности към Европа и света. Ще ми се това да не са места, злачни и упокойни за чиновници, които правят две-три мероприятия на година, а през останалото време просто нямат други грижи, освен да заемат длъжност. Защото изобщо не съм убедена, че се легитимира най-стойностното от културния процес на страната ни. Но това е тема за по-дълъг и подкрепен с конкретни доказателства и предложения разговор. С две думи казано, тези центрове трябва да са своего рода Обетована земя за българите, които живеят в съответната държава и там те да се срещат с най-доброто, сътворено в Родината им. Ерзаците не правят услуга никому.

Майка сте на три деца – оптимист ли сте за бъдещето им в България и защо?

Аз съм по принцип отчаян оптимист. Децата ми, които отдавна не са дребни дечица, засега се осъществяват в България. Смяя нескромно да се надявам, че това е следствие от моето възпитание... Боя се обаче, че ако един ден дъщеря ми и нейното семейство или някой от синовете ми, реши да потърси реализацията си

нейде из „тая пуста чужбина“, аз няма да имам правото да ги спра. Защото България е майка, но и мащеха. Казвам го с цялата си емоционална болка, но и с цялото си прагматично съзнание. Майката е длъжна да

даде на децата си две неща – корени и криле. Дано съм успяла да им дам и двете. А накъде ще полетят – дай Боже, в правилната посока.

Леда Аврамова

Мargarита Петкова и Леда Аврамова

МАРГАРИТА ПЕТКОВА

е автор на стотици стихотворения и десетки текстове на популярни песни. Родена е на 21 февруари 1956 г. в София. Завършва българска филология във Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий“. Първата ѝ стихосбирка „Дива къпина“ излиза през 1983 г., последвана от „Писмени показания“, „Ненаписани стихотворения“, „Решавам аз“, „Окото на урагана“, „Ивановден“ и много други. Най-новата ѝ книга, озаглавена „Щастлива, лекомислена и слаба“ е публикувана през юни 2011.

XIV Международен Джаз Фестивал Банско

Международният Джаз Фестивал – Банско е един от най-престижните музикални фестивали в България. Идеята за създаването му принадлежи на известния музикант и меценат д-р Емил Илиев – български дерматолог с дългогодишна практика в областта на традиционната китайска медицина. През 1998 г. д-р Илиев, решен да превърне курорта Банско в център на голямо международно културно събитие, кани първите участници във фестивала.

Както всяка година, и тази, в красивото градче в подножието на Пирин се очаква струпване на звезди от национална и световна величина и нищо чудно – такава е логиката на всяко сериозно (и станало традиционно) събитие – с времето да става по-голямо, по-качествено и, като цяло, по-добро. И макар през годината в Банско да кипи постоянна подготовка за спортни, културни и обществено-политически прояви, импровизирани (но въпреки това безупречно планирани и организирани!) хепънинги и едnodневни форуми, разнообразието по никакъв начин не налага хаос в планинския град. Ако и Кмета на Банско, Александър Краваров, и председателката на Асоциацията на хотелиерите, Янка Рахова, участваха в някое популярно ТВ-предаване за спазване на обещания, щяха с лекота да отметнат не едно и две дадени през миналата година обещания за увеличена леглова база, увеличен туристически поток, обновени, достроени и оборудвани площи, туристически обекти и хотелски наличности.

ПОРТРЕТИ

ДЖАКИ РАЙЪН

В програмата на 14-тия джаз-фестивал, Банско, за Джаки Райън пишеше: „... с неотразимо сценично присъствие!“ Такова десемантизирано словосъчетание ми се видя малко глупаво и по тази причина бързо го забравих.

Бях се свързала с Джаки още преди фестивала, тя обеща да даде специално интервю за БТА и аз чаках неспокойно срещата си със „звездата“. Видях я преди пресконференцията

Джаки Райън

и интервюто – една съвсем обикновена жена – нищо в усмихнатото й лице и скромното й поведение не сочеше категорията „звезда“. До мига, когато Джаки излезе на сцената и пред любопитните очи на публиката НАИСТИНА стана чудо. Появи се Добрата Фея – от гласа й, от изражението й, от всеки неин жест, лъхаше ефирност, женственост, радост и добронамереност. И спокойствие.

Джаки се впуска да импровизира джаз-стандарти, изпълнени на английски, португалски и испански с такава лекота, че неволно се замисляш каква е тази магия, в която тутакси попадаш. Ключът към сърцата на хората е сърцето, казва ми по-късно тя. Винаги влагам сърцето и душата си в музиката и така съм сигурна, че тя достига до хората. За Джаки поканата за участие в Банско Джаз-фест дошла неочаквано, но много я зарадвала. За България не знаела почти нищо – само била

слушала (и останала във възторг от „Мистерията на българските гласове“: „Толкова красиви гласове имате! И такава красива музика!“ Когато пристигнала тук, видяла че и хората са много красиви, усмихнати и страшно мили. Гостуването й в България наистина ще остане едно от най-красивите й преживявания, едно от най-невероятните и вълнуващи приключения. Доволна е от всичко, което е постигнала досега в професионалната си кариера, но незабравимото преживяване Банско Джаз Фест още дълго ще топли душата й. Живее, работи и твори с мисълта за преодоляване на нови върхове – във всяка област от живота. Пожелава си винаги да намира пътя до сърцата на хората, винаги да успява да ги докосва, а когато я моля да се опише с няколко думи, тя отговаря с очарователната си обезоръжаваща усмивка: „Аз съм човек, който обича хората“.

ДЖАЙВ ЕЙСЕС

Случва се така, че поредицата портрети на музиканти, пристигнали за 14-тото издание на Банско Джаз фест, започват да се наслаждат, да размиват границите на отделните формации и самостоятелността на соловия изпълнител и сякаш се

носят мириса на съучастничеството, съпричастността и оставят у интервюиращите меломани усещането, че са имали своя малък момент на импровизация в общото изпълнение. С такива мисли и намерения поканвам шестимата „Асове на Джайва“ (Jive Aces) да отговорят на няколко

временното звучене и тенденциите към правене на „музика с кратко-траен живот“ нямат тази жизненост и мекота“. Започнали и от любов към танца – джайв – който се събирали да танцуват докато някоя, вече установена и „етикетирана“ джайв-и суинг-банда свирела. И така, лека полека, от танц на танц и от свирене извън сцената, те неусетно скочили на сцената и... всеобщата радост започнала.

Докато ги гледам и говоря с тях – прическите им, дрехите им, езика и изразите, които използват, смешните истории, които разказват – наистина имам чувството, че се пренасям назад във времето, и макар да не мога, ужасно ми се приискава да затанцувам.

Днес Джайв Ейсес са водеща британска група в този стил и се надяват младежите, които се събират около сцената на концертите им и танцуват до забравя, един ден да бъдат истински техни наследници, като „хляпетата“, които преди месец изкарвали на сцената при тях и пхнали инструментите си в ръцете им. „Барабанистчето беше едва 13-годишно, а саксофонистът – на 15“, разказва с усмивка бенд-лидерът Иън Кларксън.

Огромният успех, който пожънват след най-гледания през последните месеци клип на песента „Донеси ми слънце“ /Bring on Sunshine/ изненадва и тях самите: не очаквали посланието им за радостта от живота да достигне до толкова много хора. Вече знаят за много „слънчеви хора“, които се уговарят чрез Фейсбук да идват специално за техните изпълне-

Джайв Ейсес със Златна Костова

вливат неусетно в един общ джем-сешън още от първите вечери на големия музикален празник. Наясно съм, че няма да успея да следвам хронологията на изпълненията им: едни са дошли по-отдавна, други преминават през града само за вечерта на концерта си, на път за другия голям августовски джаз-форум – фестивала в Ниш, Сърбия – и нямат време за нищо повече от казионната пресконференция, техническата репетиция за проверка на звука и самото излизане на сцената, неизбежно съпътствано от снимки, автографи, размяна на визитки и вълнение, което не оставя място за импровизирани интервюта. Импровизираните интервюта, от друга страна, подобно на самата музика, събрала тези талантиливи хора от най-различни държави, са най-сладките, защото са провокирани от непосредствения контакт с изкуството на музикантите, не следват списъка от предварително намислени въпроси, не се градят на предварително прочетената информация. Импровизираните интервюта

въпроса за БТА. Всъщност, поканвам двамата участници от току-що завършилата пресконференция, но с удоволствие виждам как всички се вкупчват заедно, сякаш за да потвърдят думите на своя банд-лидер, че от 15 години, откакто са заедно, те дори вече мислят по един и същи начин. Започнали от любов към музиката от 30-те и 40-те години /към която, между другото, се обръщат все повече и повече младежи и интересът сякаш нараства: преди 10 дни в Лондон се е състоял голям Винтидж-фестивал, посветен на дизайна, модата и музиката от времето на Джайва и Суинга/ вероятно защото новите течения в музиката, съ-

Джайв Ейсес

ния. Така е и в България. И това вече са научили.

На въпроса ми, дали гледат на идването си в Банско като на едно приключение, всички кимат като един енергично с глави и пак в един глас отговарят: Е как! А знаеш ли, питат ме на свой ред „асовете“, как се казва поледният ни албум. Свивам рамене. „Истинско приключение“ нетърпеливо ми отговарят те. В истински приключения те влизат постоянно. През последните два месеца са „носили слънце“ в Южна Африка, Швейцария, Холандия, Чехия, Франция, Щатите... Сега са в България, вдругиден ще бъдат в Сърбия. Накратко казано, животът, който водят, е едно непрестанно приключение, завършват отново в един глас шестимата. И съвсем в последния момент сякаш се сещат за нещо: Преди две седмици са участвали в голямо съвместно шоу с актьорите от Сериала „Ало! Ало!“ И това ако не е приключение!

Джайв Ейсес са водеща британска група за джайв и суол музика:

Иън Кларксън – вокал тромпет, укулеле

Винс Хърли – пиано

Питър Хауъл – барабани

Джон Фордъм – саксофон

Алекс Дъгълс – тромбон, бонгоси, блус-хармоника.

ЧОВЕКЪТ-ОРКЕСТЪР АМИР ГВИРЦМАН

На този фон от солови женски изпълнения и мъжки формации се връза един самотен мореплавател – човекът-оркестър от Израел, който владее 33 духови инструмента и в напечения следобед показва пред смяяната фестивална публика как опитомява своите инструменти и укротява ветровете в тях, в пряк и в преносен смисъл.

Амир Гвирцман е млад израелец, който в специално даденото за БТА интервю разказа с много любов и гордост за своите инструменти. Амир е единственият професионален музикант в иначе артистично еврейско семейство. Завършил е Консерватория в Тел Авив, но брат му и сестра му не са по-малки любители на добрата музика във всичките й стилове и нюанси. Бащата в семейството е инженер, но свири от време

на време на китара, а майката е румънска балерина, която и до днес танцува винаги, щом има случай.

Амир Гвирцман започнал да свири на класическа флейта като съвсем малък. За кратко време се научил да свири на няколко вида флейти – било му лесно, заради еднаквата постановка и близките технически характеристики на инструментите. Ясно било, че семейството

на духовите инструменти ще бъде областта, в която младият човек ще вложи цялата си любов и безкрайния си интерес. Скоро той открил невероятния глас на саксофона и се захванал да го изучава – започнал със сопран-саксофон, минал през алт и тенор и накрая – баритон. След време се влюбил в кларинета и включил в голямото семейство на любимите си инструменти и бас-кларинета.

Някъде по това време, вече със стабилни изяви с повече от дузина духови инструменти и с още толкова награди, Амир тръгнал да пътува. Пътувал настървено, непрестанно и неуморно. Във всяка нова страна се запознавал с нови хора, с нови култури, с нови традиции и обичаи (главно свързани с музиката) и, естествено, с нов инструмент. Духов. Така открил арменския дудук, арабския ней, ирландския тънък и дебел дръмбой, вьетнамската тръстикова сапа-флейта, корейското пири, китайската флейта, куената, вувузелата, турската зурна, българския кавал, гайдите, калимбата, индианската флейта. За много от тези инструменти на различните езици дори трудно се намират думи, усмихва се музикантът, но дори и да няма дума за някой от тях, хората пак се влюбват в гласа им и в богатите им възможности.

Трудно му е и му домъчнява на Амир от толкова пътуване, но отсъствието по няколко месеца от дома, само прави завръщането още по-желано и сладко! Харесва му този номадски

Амир Гвирцман

живот. Харесва му постоянно да увеличава инструментите, на които свири, да ги овладява, да зависи всяко изпълнение от него, да записва, да надгражда, да пуска току-що направения запис на плейбек, за да хваща още нови инструменти и да влива и техния глас в общото звучене. Докато разказва как постепенно той сам прави цял оркестър на живо, очите му горят и гласът му трепери от възлнение и гордост. Никога няма да се умори от своите любими инструменти, никога няма да му омръзнат, напротив, винаги ще им е благодарен и ще открива нови, неподозирани техни качества. Всяка капка пот в тази напрегната работа е златна – ми казва той, защото миговете с инструментите ми са златни. А защо е напрегнато – нали владее инструментите си, питам аз. Напрегнато е, обяснява ми Амир, защото понякога стават технически гафове, които не са под негов контрол, уви.

По време на многото пътувания Амир открива не само нови инструменти. Той има интерес и към нови езици и към нови песни и фолклор. Вече знае няколко български думи, плюс няколко български готварски рецепти. Харесва му всичко, което е видял и чул дотук, получил е вдъхновение и за музика, в която ще вплете мотиви от българския фолклор и е сигурен, че много скоро ще се върне в България, със специално подготвен репертоар и с поне няколко рецепти за ястия с много чубрица!

Златна Костова, БТА

Александър Краваров:

**Хората тук се замогнаха,
дай Боже да е тъй навсякъде!**

Всеки в Банско знае дома на Наталия и Александър Краварови. Не толкова заради уютния им семеен хотел „Чичо Цане“, в който кметицата ще ви нагости с най-вкусните палачинки на света и с домашно сладко от ягоди. Банскалии ги знаят и уважават, защото от няколко години насам градът се замогна, а с него и хората. Седим с кмета на Банско в лятната трапезария, а аз разглеждам богатата колекция от снимки и оръжия, накачени по стената. Отсрещна ме гледа Че Гевара, до него – „Унчестер“, 1878 г., арабски ятагани, барабанлия, още един по-малък пистолет – „Смит & Уистън“. Снимка на Александър Краваров с първия президент, с втория, че и с третия. Двамата му сина, единият уловил най-едрата пъстърва горе на езерата, снимка с Алберто Томба, Стоичков, легендарният алпинист Меснер, Ирина Никулчина, световният шампион Жирардели, олимпийските шампиони по ски-бягане от Русия, снимка на Зографския манастир... Тъкмо оттам започваме разговора.

Александър Краваров, кмет на Банско

Истината е, че ски-зоната отвори Банско и благодарение на нея градът стана световноизвестен курорт. Това ни донесе големи инвестиции. В Банско имаше 70 процента безработица, сега е едва 4 на сто и ние сме с най-нисък процент в цяла България. Хубавото на Банско е, че центърът на зимния курорт е в самия град, докато другаде не е така. Пампорово е откъснато и от Чепеларе, и от Смолян; Боровец също е далеч от Самоков. Проблемът е, че нямаме достатъчно ръководни кадри и обслужващ персонал в туризма. През лятото затварят и отиват на морето, а на нас са ни нужни през цялата година. Това е всеобщ проблем за зимните курорти по света. Но ние имаме програма и ще развиваме културен, ловен и риболовен туризъм, планински екотуризъм. Преди да изградим ски-зоната, през лятото в Банско идваха около 200 000 туристи, а през зимата – едва 20 000. Последната зима имаше 800 000 туристи, а през лятото броят им остана същият. Амбицията ни е да увеличим притока на туристи през летния сезон. Но инициативата трябва да тръгва от частния бизнес. Работата на общината е да помага, а не да пречи. Аз съм бивш скиор и съм обиколил цяла Европа, такива интересни неща съм видял по малките семейни хотели-чета. Готови сме да работим с всеки, който има нови интересни идеи за развитие на туризма в Банско.

Параклисът, който сте вдигнали, г-н кмете, е уникален. Доколкото знам, килията на Паисий е изградена едно към едно с оригинала?

Тук, в Банско, името на Паисий е име на светец. Помня, когато дядо Пахомий ми даде истинската „История славянобългарска“ – да я подържа, преди да я приберат в манастира. Пареше в ръцете ми! Всеки българин трябва да я прочете тая славна История. Затова щом отворихме параклиса, предлага-

ме и фототипно издание на „История славянобългарска“ – голям и джобен формат. Помня, на официалното откриване на параклиса, дойдоха и скъпи гости от Зографския манастир, на които общината много помага...

Преди време социалният министър похвали Банско за рекордно ниската безработица. Сега е добре, а когато строителството поприключи?

Видях, че сам косите тревата на двора, намирате време и да подпрете ябълките, натежали от едър плод. В малкото свободно време вършите още куп неща, а за какво не му стига времето на кмета на Банско?

Имам желание да напиша книга за историята на нашия род, но все няма време. Моят прадядо имал 11 деца, от които Димитър е дядо ми. Той е бил в четата на Чернопеев и преди Илинденското въстание турците са го заловили и са го вкарвали в затвора с доживотна присъда, а по-малкият му брат Лазар след въстанието успява да се спаси. Сестра му, Мария, също е участвала във въстанието и избягва в Асеновград, а най-малкият брат – Коце, остава тук, в Банско. По време на Балканската война дядо се връща от Канада, после пак заминават с дядо Коце, който починал в Калгари. Имам там роднини, ходих им на гости. Трето поколение българи са, но за съжаление младите не знаят български. А там българската колония е доста сплотена, в Торонто има три наши черкви.

При нас командваше дядо. Баща ми, бог да го прости, бяха 5 деца, каквото кажеше дядо, това правеше. Нямахме такива кавги за имоти между роднини, каквито виждаме днес. Дядовците ми и от майчина, и от бащина страна бяха овчари. По фамилия сме Мутафчиеви, но аз реших в памет на дядо да се впишем Краварови. Той имаше много стока, до 1939 година е карал овце за продан в Гърция. Имал е клиенти чак в Драва и Кавала, с които си е кореспондирал.

Очевидно, по онова време животновъдството ни е процъфтявало. А днес е пред пълна ликвидация. Какво мислите за протестите на млекопроизводителите?

Изцяло съм на тяхна страна. Фермерите от Банско продават млякото в заведенията, но ако тръгнат да продават като останалите на тия смешни цени и нашите хора ще фалират. Трудът на животновъдите съвсем се обезцени. Държавата все още има време да коригира грешките си, защото, ако така продължават нещата, хората ще махнат стоката...

И вместо ние да продаваме в Гърция, както дядо Ви едно време, днес май от тях ще купуваме мляко и месо.

Така ще стане. И нашите кляха животни на Предела, не трябваше да го правят, но положението е непоносимо. През 1946 г. в Банско е имало 26 000 овце, сега има едва 2000. А тогава са били само 4000 жители, днес сме три пъти повече. Крави имаше във всяка къща. Сега – няма. Не може по САПАРД да вкарват стари машини, а за производителите субсидиите все да не стигат.

Защо става така, че за дребния производител помощите са някаква илюзорна химера?

Защото отиват горе. А долу хората все чакат. Но и чакането е към края. Фермерите масово колят и продават. В Банско вече само един човек гледа биволи.

Завършил сте икономика, но цял живот сте бил строител. Спругата ви е строителен инженер. Затова ли Банско е най-строящият се град?

По-добре да се строи, отколкото да пустеят бащините ни имоти, потънали в буренясаи змиарници. Не строим танкове или заводи, а домове, детски градини, зони за отдих и развлечения. Оправихме канализацията, изградихме система за екологично отопление с биомаса. Градът все повече придобива европейски вид. Бях заместник на д-р Тасев и той ме помоли да продължа делото. Сега съм в края на своя втори мандат, но онова, което постигнахме, ми дава самочувствие да гледам басканлии право в очите.

Ще дойде ли ден, в който в Банско ще започнат да бутат хотели заради презастрояване?

Ми да бутат, не е толкова голяма беда. Презастрояване няма. По закон допустимото застрояване беше с 50 % плътност, сега е 30 на сто. Курортът разполага с 25 000 легла, но вероятно не всички ще бъдат запълнени. Може би някои обекти ще се трансформират. И ние не очаквахме толкова мащабно строителство, но в момента има застой, може би е за добро. Цените не падат, но строителството

Голсън, Соломон Бърк. Това, разбира се, е свързано с големи финансови средства, а общината е основен спонсор на фестивала. Определен е терен за изграждане на покрит летен театър, а идеята ни е да каним и млади музиканти – на две-три допълнителни сцени, по улиците на града.

Какво става с улицата на занаятите?

В миналото улица „Гоце Делчев“, за която иде реч, е играела важна роля в живота на банскалии, била е основна търговска артерия чак до 1936 година. Тогава става голям пожар, изгарят повечето къщи, за съжаление, дори и родната къща на Паисий. Там е минавала селската река с тепавици,

красота и българщина се е запазила тук, особено в старинната част на града, която постлахме с калдъръми. Веляновата къща има красиви външни стенописи. Тумбевата къща е на 110 години, и тя е със стенописи, била е първата поща в града...

Виждам, че и Вашата къща, макар и неголяма, е изградена с много вкус и възрожденски елементи, с красиви дървени чардаци. Откъде тая любов към старите къщи?

Преди да се хвана с общински дела, имах добър бизнес. Частна фирма с 40 души строителни работници, два дърводелски цеха, правех мебели за Италия и едновременно строях в Банско. Още от дете имам слабост към старите къщи, затова се хванах и реставрирах 6–7 от възрожденските къщи в Банско. После хората взеха сами да ме търсят, щом рекат да дигнат къща в стар стил. Да ме пита човек защо си заряхах хубавия бизнес...

от самосебе си намаля. Кризата в световното кредитиране се отрази добре на Банско. Но не бива да забравяме, че Банско продаде терени в най-подходящия момент и хората тук са доволни. Защото спечелиха от продажбата.

Какво е бъдещето на джаз-феста?

Много от нас в началото бяха скептически настроени. Тук, в планината, да вземат да дойдат джазмузиканти, откъде накъде? Но ентузиазмът на д-р Емил Илиев е заразителен. Той накара всички да повярват в успеха на начинанието и ето на – вече тринайсет години фестивалът е истински празник за хората и гостите на града. Миналата година имаше над 40 000 зрители. Трябва да се разшири дейността и да се вдигне още повече нивото, както беше участието на Фреди Коул, Бени

воденици, работилнички на стругари, грънчари, резбари. И ние по спомени подредихме улицата, готови сме да пуснем водата. Събрахме подпочвените води с колектор и нашата улица на занаятите ще стане по-красива от Етъра, ще видите! Народните занаяти ще бъдат представени не само от банскалии, ще има конкурси и работилничките ще се отдават под наем. Ще изградим и малки заведения, където туристите ще могат да опитат кулинарните специалитети на Банско. В града ни има 30 паметника на културата. 26 къщи са паметници на културата от национално значение, някои от тях строени преди повече от 150 години с дървени клинове, вместо пирони. Във всички стари сгради е имало скриолник – скривалище, където банскалии криели жените и децата си от турците. Много

А тая картечница в двора Ви най-вероятно е за опозицията! Как гледат на вас банскалии?

Повечето са доволни, защото продадох имоти в най-благоприятния период. Хората тук се замогнаха и имат свой бизнес. В Банско всички се познават, ей на, и тая сутрин пред дома ме чакаха две баби, вода нямали в махалата. Инак вода по-затворен живот, ходя само в една кръчма при мои съседни. Имам много приятели интелектуалци, спортисти, чужденци. В момента 2230 апартамента са собственост на англичани. Напоследък и руснаци проявяват интерес, купуват имоти тук. Банско не е това, което беше, хората живеят много по-добре, градът става все по-красив и известен по света и човек трябва да е спял или черногледец, за да го отрече!

Ивайло Диманов

Чудесата на България

Пещерата Съева дупка – една подземна приказка

Само час и половина отделя столицата София от приказния свят на пещерата Съева дупка. Наричат я „подземната перла“ и „подземния дворец на красотата“. Показателно е определението, което ѝ дава един от нейните изследователи Вл. Попов – „голяма красота, събрана на малко площ“. Едва пристъпил вътре, посетителят е впечатлен от вълшебните фигури, които всемогъщата природа е изваяла в продължение на хилядолетия с помощта на водата.

Пещерата се намира в местността „Леднишки рид“, на 25 км от старопланинското градче Тетевен. Тя е дълга около 200 м и носи имената на близнаците Съю и Сейю, които са живели в близкото село Брестница по време на османското робство. Подгонени от турците, известно време те се крият в района. По време на Руско-турската война (1877–1878) един от братята, като опълченец, посетил селото и поискал да види пещерата. Оттогава тя се нарича Съева дупка. „Възрастта“ на пещерата е около 3 млн. години. На около 250 м под нея тече подземна река. Пещерата е проучена за пръв път през 1883 г. от проф. Георги Златарски, а 10 години по-късно сведения за нея дават чешките археолози Карел и Херменгилд Шкорпил. Първите по-сериозни изследвания на пещерата започват през 30-те години на миналия век и с прекъсвания продължават

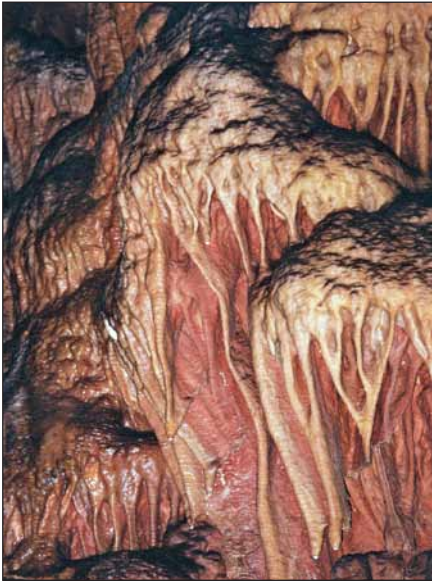
след Втората световна война от Българското пещерно дружество. През 1963 г. пещерата е обявена за национален туристически обект, а 4 години по-късно е отворена за посетители. Както повечето пещери, Съевата дупка е богата на сталактити, сталагмити и сталактони. Сталактитите са тези, които висят от тавана, сталагмитите се издигат отдолу нагоре, а сталактоните представляват съединения между двете образувания. Образоването им се получава от дейността на водата. Тя разлага варовика и го увлича надолу. После част от този варовик се отлага, утаява се отгоре и се изгражда сталактит. Един сантиметър от тези творения се образува за около 150–160 години. В пещерата могат да се срещнат сталактити, дълги 17–18 м, „завеси“ с червеникав цвят, каменни „полилеи“.

Тук е единственото място в България, където могат да се видят и т. нар. *хелектити* – хоризонтални образувания, които се получават от въздушното течение, изтеглящо водните капки настрана, нещо като застинал дъжд. Всички тези образувания на природата са разположени в пет зали и няколко галерии, същински подземен музей на природното изкуство.

ЗАЛИТЕ НА ПЕЩЕРАТА

Влизайки в Съева дупка, туристите най-напред се озовават в „Преддверието“. По време на проучванията на пещерата там са намерени кости на животни, глинени съдове, монети, датиращи от времето на Римската империя.

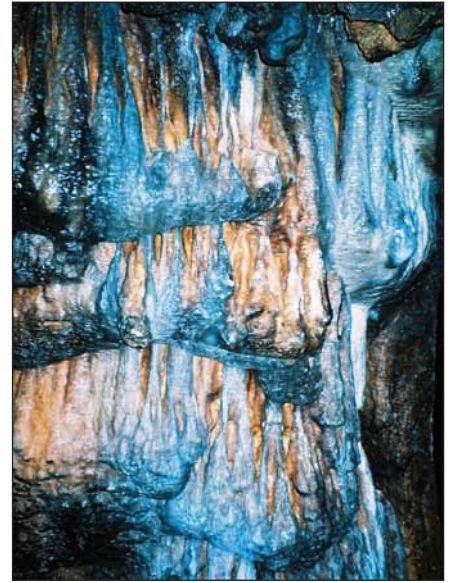
Първите две зали на пещерата, „Купена“ и „Срутището“, са с най-ниска температура. Залата „Купена“, дълга 50 м и висока 5 м, се нарича

така заради високия 3,5 м сталагмит, приличащ на купа сено. Втората зала, „Срутището“, е с почти същата дължина, но е доста по-висока (20 м). Тя е получила името си заради дълбоката 5 м пукнатина, образувана по време на земетресение през 1893 г., в резултат на което сталактитите в залата са паднали в пропастта. При счупването си един от сталактоните придобива формата на оръдие. Затова днес посетителите могат да видят в тази зала сталактонна „Дебелата Берт“, наречен на името на голямото германско оръдие от Втората световна война. Освен огромни каменни блокове, в залата има и много тънки сталактити, наподобяващи струни. Това е т.нар. „орган“ на пещерата, разположен в западната част на залата. В „Срутището“ може да се видят и образуванията „Христо Ботев“, „Балдуиновата кула“, както и творение, наподобяващо женска фигура, в която туристите „разпознават“ скулптурата на приседналата майка на Димчо Дебелянов. В пещерата природата е изваяла и „концертна“ зала, наречена така заради невероятната си акустика. Тя е най-обширна (широка е 40 м) и е с червеникави образувания. Звучите, които издават сталагмитите при допир с твърд предмет, наподобяват тези на класическа музика. Различните музикални тонове зависят от височината и дебелината на сталагмита. Затова неслучайно наричат Съева дупка „музикалната“ пещера. Естрадните

звезди Лили Иванова, Йорданка Христова, Емил Димитров са правили тук музикални записи, както и певиците от световноизвестния хор „Мистерията на българските гласове“. Неведнъж детският хор на Българското национално радио и хорът на Българския туристически съюз „Планинска песен“ са изнасяли концерти в пещерата. Тук са снимани епизоди от филма „Неочаквана ваканция“. Последните зали на пещерата са „Белият замък“ и „Космос“. Първата от тях е наречена така заради огромния бял сталактон, висок 4,5 м и приличащ на замък. Тук човешкото въображение може да „види“ вкаменен слон, камила, лъв, орел. Изкачвайки се по железните стълби, туристите стигат до последната зала на пещерата. Тя е не само най-високата (3 м), но и най-топлата – 12 градуса. Получила е името си заради сталактитите, които имат формата на звездно небе. Тази зала също е богата на причудливи образувания – „Снежанка и седемте джуджета“, каменна „балерина“, „индийска танцьорка“, а през зимата – увиснали прилепи по тавана, заспали зимен сън. Веднъж тръгнали си от пещерата, посетителите обещават да се върнат пак. Защото това е една подземна приказка без край.

д-р Красимира Мархалева

Комшийски подарък

Никога досега не съм имала непреодолимото желание да посетя съседна Турция. Не съм болезнено засегната от миналото и си давам сметка, че не можем да го зачеркнем, но и в никакъв случай не може да живеем само с него. Импулсът за пътуването ми до Турция дойде от моята приятелка, обиколила света. Благодарение на нея и аз посетих няколко интересни далечни страни. Турция наистина може да се гордее с изключителните си исторически паметници, много от които могат да съперничат на тези в Италия и Гърция.

НА ЛЕТИЩЕТО В АНТАЛИЯ

Отлетяхме до Анталия и оттам поехме за Сиде, област, известна със своите археологически находки. Античният амфитеатър в Сиде е най-запазеният в света.

Но не за това искам да говоря сега, а за турцизмите в българския език, които ние, възрастното поколение владеем, и които понякога могат да спасят положението...

Моята приятелка и колежка, дългогодишен декан на философския факултет в Острава и разсеян научен работник, забрави да си вземе чантата с документите и валутата след митническия контрол на летището в Анталия. И когато след известно време си спомни за нея, настана паника.

Да се разбереш с турците е голям проблем. След няколко несполучливи опита от моя страна, изведнъж ми проблесна нашата българска дума чанта. И се развиха: „Чанта, чантата на мадам!“, сочейки разтрепераната Ева. Митничарите сякаш ги удари

Летището в Анталия

Храмът на Аполон

Амфитеатърът в Сиде

гръм от ясно небе, невярващо ме погледнаха и взеха да се надвикват между себе си: „чанта, чанта“ и повярайте ми скъпоценната чанта след малко се появи на бял свят. А аз след това се смях като луда, защото в този сублимен момент въобще не ми дойде на ум, че всъщност думата „чанта“ е турска дума, твърдо влязла в българската лексика.

ПАЗАРЛЪК

Повечето турци гледат благосклонно на българите, а чехите смятат за скръндзи. По време на престоя си в Сиде исках да си купя нещо и реших да се пазаря, както е прието в Турция. Само че това умение не ми се отдава. А продавачите, като разбраха, че хич не ме бива, сами свалиха цената и побързаха да ме попитат откъде съм. Ха сега! „Българка от София съм“, отговорих. Че като се развеселиха тия турци, че като взеха да ме потупват и да викат: „Комшия, комшия!“ Та накрая получих и комшийски подарък.

САМО ОРИГИНАЛИ

До хотела ни имаше бутик с турски продавач, разбира се. И когато аз, научена, че трябва непременно да намалявам цената до безкрайност, навярно го отегчих, и на неизменния въпрос откъде съм, този път отговорих, че съм от Чехия, той плесна с ръце и викна на развален немскоруски: „Вие, чехите искате да купувате всичко за едно евро.“ А той бил продавал само оригинали. Аз обаче не се оставих и му казах, че съм българка, която живее в Чехия и че ние в България също имаме такива „оригинали“, но не на подобни баснословни цени. На което той иронично подхвърли, че тези „оригинали“ са турски и че самият той често ходи в България да продава и най-вече да купува евтино българско сирене и кашкавал.

Спомних си за времето, когато виждах пред ЦУМ колони от турски коли, собствениците на които изкупуваха българското сирене и огромните пити кашкавал. Ядосана си тръгнах, но трябва да призная, че турчинът беше прав. България е пълна с турска стока и с турски сериали... Да се чудиш и маеш къде изчезна българската! Тъжно е да видиш тук-таме по магазините следния надпис: „Тук продаваме българска стока!“

АШКОЛСУН!

Турските думи чорба, кавърма, мусака, сарми, гювеч, къпоолу, кюфте, бюрек, халва, баклава, локум, айрян и много други, са добре познати на българина и като лексика, и като вкусни ястия. Мен безкрайно ме зарадва на „ол инклузива“ в Сиде постната бамя (не бях вкусвала това ястие години наред), абсолютно пренебрегвано от чехи, руснаци, поляци, немци...

И която нагъвах само аз, поощрявана от възрастния готвач, който като чу възторженото ми възклицание „О, бамя!“ се разведри и оттогава станах негова фаворитка. А след моето възторжено възклицание „Ашколсун!“ (браво, отлично), бях окончателно приета като гост, разбиращ от такива специалитети, като например постна бамя. Но понеже готвачът говореше само турски, не можах да му обясня, че и българската кухня е добра и е много близка до турската.

ЯВАШ-ЯВАШ

По време на нашите екскурзии в Турция, седях в автобус с химикал в ръка и записвах по пътя познатите

ми турски думи. А те не са малко. И даже малко се възгордах, като отговорих на не съвсем добронамерения въпрос на един „всезнаещ“ чех, какво означава надписът на табелите, които много често срещаме при пътуването ни през прекрасния планински масив Таурус, дълъг 2 000 км. На големите червени табели с големи черни букви бе изписано познатото ми „Яваш!“ (бавно, в случая – намали). Ами названието на прочутото турско чудо Памуккале (Памучен замък),

което посещават хиляди туристи от цял свят и което ние видяхме, след като изминахме 800 км.! Опитайте да замените думата „памук“ с някоя друга българска дума. Няма да успеете! Как ще кажете, например, памучно бельо. Аз освен „бельо от котон“, нищо друго не успях да измисля и то пак с чуждица! И въпреки че в нашите речници турцизмите често се водят като думи „народни, диалектни, остарели“, с тях можете приятно и забавно да се договорите с турците. Използвани с мярка, те разнообразяват езика и трябва да призная, че са ми по-симпатични от някои модерни, загрозяващи българския език, не турски чуждици.

Сирма Зидаро- Коунова

Снимки: архив

Първа среща

Навярно и аз, като повечето българи, съм срещнал за първи път името Прага като хлапак в часовете по география, ала в паметта ми най-вече се е запечатала покрай Бай Ганьо и неговото гостуване у Иречека. Сигурно съм я виждал и на кино, защото като юноша не пропусках филм в поморийското читалище. Бяха ме впечатлили кулите ѝ. Тогава не знаех, че се наричат готически, а и че Прага е град на стоте кули.

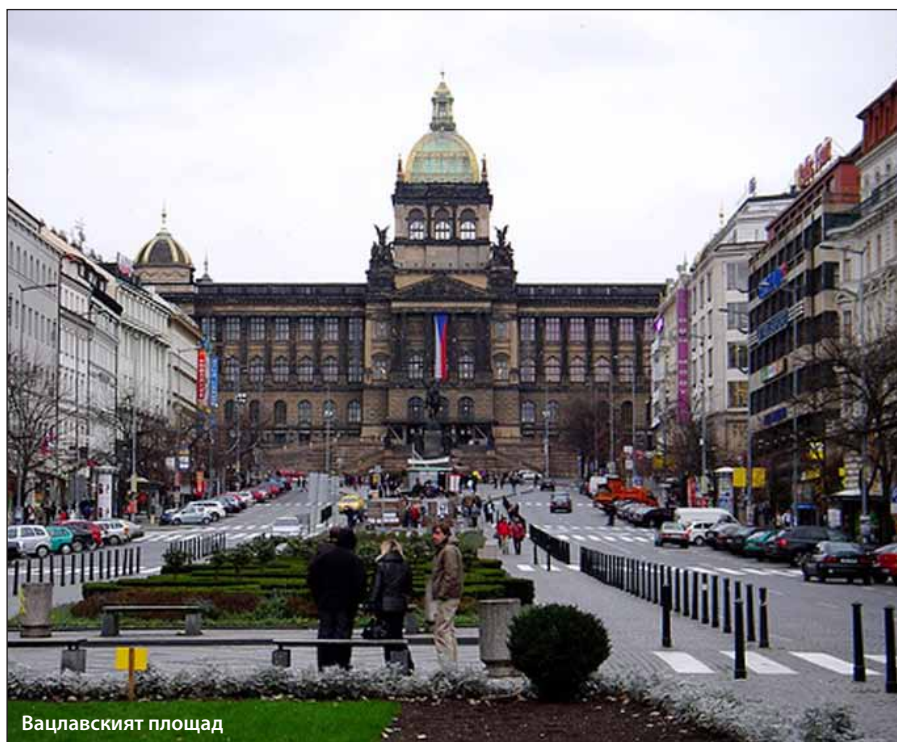
Поглед към Вълтава, Карловия мост, Храдчани и „Свети Вит“

Пражки кули имаше и върху корицата на първия ми учебник по чешки – на руски език, единственият, който можеше тогава да се намери у нас. По онова време, средата на шейсетте, нямаше учебници по чешки на български език и аз бях щастлив, че го имам, тъй като колегите ми нямаха и такъв. Цялото ни обучение в Университета преминаваше в тебеширен метод, сиреч, влезе някой от преподавателите, изпише на няколко пъти цялата черна дъска и ние, дващестината бъдещи бохемисти преписвахме ли, преписвахме написаното – в многото случаи – без

изобщо да му разбираме. Та именно като такива, почти неразбиращи бохемисти след първи курс, се озовахме една ранна юлска утрин на 1967 година в столицата на страната, чийто език ни се беше паднал да изучаваме като студенти Славянска филология. Тогава бе така – славянските езици в специалността се редуваха, всяка година различен, така че никой от нас не си бе избирал чешкия. Може би и затова не преливахме от обич към него и никак, ама никак не ни беше лесно. Повечето от колегите бяха оставени за есента, аз бях от малцината

Вацлавският площад

щастливци, прескочили с тройка! Неразбиращи и ошашавени! След дългото, уморително пътуване с влак през Югославия, Унгария и Словакия слязохме на гара, каквато също знаех само от чуждите филми – импозантна, с огромен стъклен купол! Леле-е! Къде ти у нас подобна красота?! Много по-късно щях да науча, че това е най-старата гара на Прага, където през 1845 година е пристигнал първият влак с две малки дървени вагончета, теглени от коне. Оттогава е сменила много имена, сега носи това на първия чехословашки президент Масарик.

Още много, много неща ми е предстояло да науча за този магически град, който силно ще обикна и ще стане за мен и Татяна съдбовен. А от споменатата утрин е останало само чувството за истинско ошашавяне. Та как иначе? Редово провинциалистче, добиващо лека-полека самочувствие, че следва в столицата и познава София, се изправя пред красотата и внушителността, виждана единствено по филмите. И все като на кино – от всичко, което гледахме, което ни впечатляваше, до което се докосвахме. В странен унес, който по-късно щях да нарека „бирен“, защото наред с красотата и преживяванията, при всяко следващо гостуване в Прага от сутрин до вечер наливах в себе си от кехлибарената течност, към която

в България дори и не поглеждах. Като на сън – след толкова години, дори сега имам чувството, че едва ли не съм летял. Споменът ми от тази първа среща обаче е единствено емоционален. Детайли не помня. Та качихме се ние на някакъв трамвай (къде по-нов и по-елегантен от познатите ни дрънчащи сандъци по „Граф Игнатиев“), пътувахме почти час и там някъде, в покрайнините на града, слязохме и през зелен парк (ама в съвсем различно зелено, много по-наситено, по-свежо от нашенското) стигаме до общежитието, където се настанихме. Какво ти общежитие, направо хотел три звезди! Поне така твърдяха колегите, които познаваха сродното студентско съоръжение в кв. „Дървеница“. По двама в стая, с пухени завивки и възглавници, прибрани в голяма ракла между двете легла, и с радиоточка – кой като нас! Баните бяха в двата края на коридорите, и те просторни, лъскави. Не липсваха и кухни с най-необходима домакинска посуда, до която май ние така и не опряхме, защото по цял ден бяхме навън и вечер, уморени от дългото скитане из Прага, настървено се нахвърляхме на запасите си от майки и баби, които поглъщахме с помощта на най-евтината бира, купена в близкия гастроном (още не се бяха появили вездесъщите супермаркети!). Още

по-голямо и истинско бе настървението ни, когато се втурвахме да опитваме всичко онова, което чешките бюфети и евтини кръчми ни предлагаха.

Бяхме дошли уж на езикова практика, но програма и обучение нямаше никакви – съпровождащите ни непознати тогава за нас асистентки и проф. Розалия Ликова ни бяха оставили да си правим каквото си искаме. И ние си го правехме, ала до някакво усъвършенстване на скромния си чешки език така и не стигнахме. А и нямаше дори пред кого да демонстрираме скромните си завоевания от бъдещата си специалност. (Като изключим няколко заучени фрази, че сме българи, студенти, изучаващи чешки език и че не говорим много добре, които понякога се налагаше да отправим към любопитни чичковци от съседна маса в някоя кръчма, където оживено и естествено си приказвахме на български.) Имахме късмет една от нашите колежки да познава Прага, тъй като бе живяла няколко години там с родителите си, та тя пое ролята на наш екскурзовод, така да се каже. Така да се каже, защото имам чувството, че никой от нас тогава и не подозираше, че съществува и такава професия. А иначе само една година по-късно и аз, и някои други щяхме да я подхванем през ваканциите си в „Балкантурист“ и „Орбита“. И тръгнахме ние, двајсетина ентузиаста, да опознаваме Прага. Помня, че винаги дълго пътувахме с трамвая от Петршини, където се намираще общежитието ни „Na Větrníku“ до „Вацлавския площад“, че поглъщахме с очи всеки път всичко онова, което можеше да се види от прозореца. И че много внимавахме да не кажем „Я да мръднем...“ или „Мръдни малко...“, защото вече знаехме, че за чешките уши този толкова често използван наш подбудителен глагол звучи стряскащо и вулгарно. Слизахме на „Вацлавския площад“ и тръгнахме да обикаляме. Откъде сме минавали, какво сме видели, не помня. Ходех като омагьосан, очите ми шареха по фасадите на сгради, дворци и храмове в различни стилове и от различни епохи, за които тогава нищо не знаех. Стенописи, мозайки, скулптури, кули и кулички – не можех да им

се наситя. Ами витрините на магазините? Истинско изобилие, за което у нас се приказваше, че е на Запад. Сигурно сме били и на Карлов мост, но ръка върху бронзовия релеф от паметника на Ян Непомуцки не сме полагали, тази традиция щеше да дойде по-късно. Сигурно сме видели и прословутия астрономически часовник, защото в часовете по чешки език бяхме разглеждали текст с легендата за майстор Хануш, когото ослепили, за да не направи друг подобен. Не помня, не си спомням. Помня чехките по площада...?! Незабравима гледка, истинско пиршество за мъжките очи! По онова време бе популярна песента на една английска певица Сънди Шоу „Кукла на конци“. И както бе прието при предишния режим, харесваните чужди песни се пееха на нашия си език с нашенски текст. Така е било и в Чехословакия, но в случая най-интересното бе, че по тази песен се бе появила мода – младите девойки да ходят боси, с неизменните за времето мини полочки и да държат в ръцете си кукли. И представете си, вървите по „Вацлавака“ и насреща ви дефилират руси, синеоки, дългокоси, дългокраки красавици (за съжаление с недепилирани кълки!), с мини полочки и кукли в ръце! И не една и две, а десетки! Естествено, ние с колегите често зарязвахме нашите девойки и тръгнахме да си пълним очите с нова, екзотична за нас красота. Другите не искам да коментирам, но за мен – дотам. И не че не е имало грешни помисли, човешко е, ала къде ти – аз прясно женен, очакваш всеки ден да се появи на бял свят първа рожба, а и все още влюбен... Пак като в мъгла си спомням, че ходихме и на хълма Петршин, как като деца се забавлявахме в лабиринта с кривите огледала, били сме и на хълма Жижков, защото само от там имам една единствена снимка как всички сме изпонасядали по стълбите. Бяхме и на Храдчани, даже си мисля, че влизахме дори и в Испанската зала, ако не там, то някъде другаде, не помня, видяхме и короната с останалите царски атрибути на Карел IV (копия, разбира се, оригинала видях едва преди три години!). Беше ме впечатлила и Златната уличка, най-вече заради контраста – как се

бе сгушила край дворцовите палати като една Пепеляшка. Но най-незаметливо и не в мъгла съм запомнил кръчмите, най-вече две от тях – „U medvídků“ и „U Fleků“. Едва ли сме изпивали повече от две бири (откъде у бедни студенти в чужбина пари!), и то сигурно на гладен стомах, но потъвахме в една нова и завладяваща за нас бохемска атмосфера. С невероятна любезност от страна на чехите. Тъкмо по кръчмите, а и по магазините, докато дирехме дребни евтини подаръчета за близки и приятели (може ли нашенец да се върне от чужбина без армаган, та нали всички го гледат в ръцете!), се научихме по няколко пъти да поздравяваме, да благодарим, да се извиняваме. И продавачките, и сервитьорите тогава ми се струваха истински ангели – в сравнение с българските им подобия. Ала тогава, за сега да не говорим, достатъчно ги одумва цял свят в интернетата.

Ала пред кръчмите категоричен фаворит в спомените ми от онова лято и първата ми среща с Прага е закувалнята „Коруна“ в десния долен край на „Вацлавака“. Е, там вече всички се чувствахме като деца на панаир! И то не като на Международния в Пловдив, където само гледаш, а на истински, нашенски, вкусен панаир, дето можеш от всичко и да опиташ. Ако си мислите, че съм запомнил сградата на Националния музей или пък някоя друга като например сецесионната перла на хотел „Европа“, лъжете се, даже и не съм ги и забелязвал. На „Вацлавака“ единствено дългокраките чехкини с мини и кукли, и закувалнята „Коруна“.

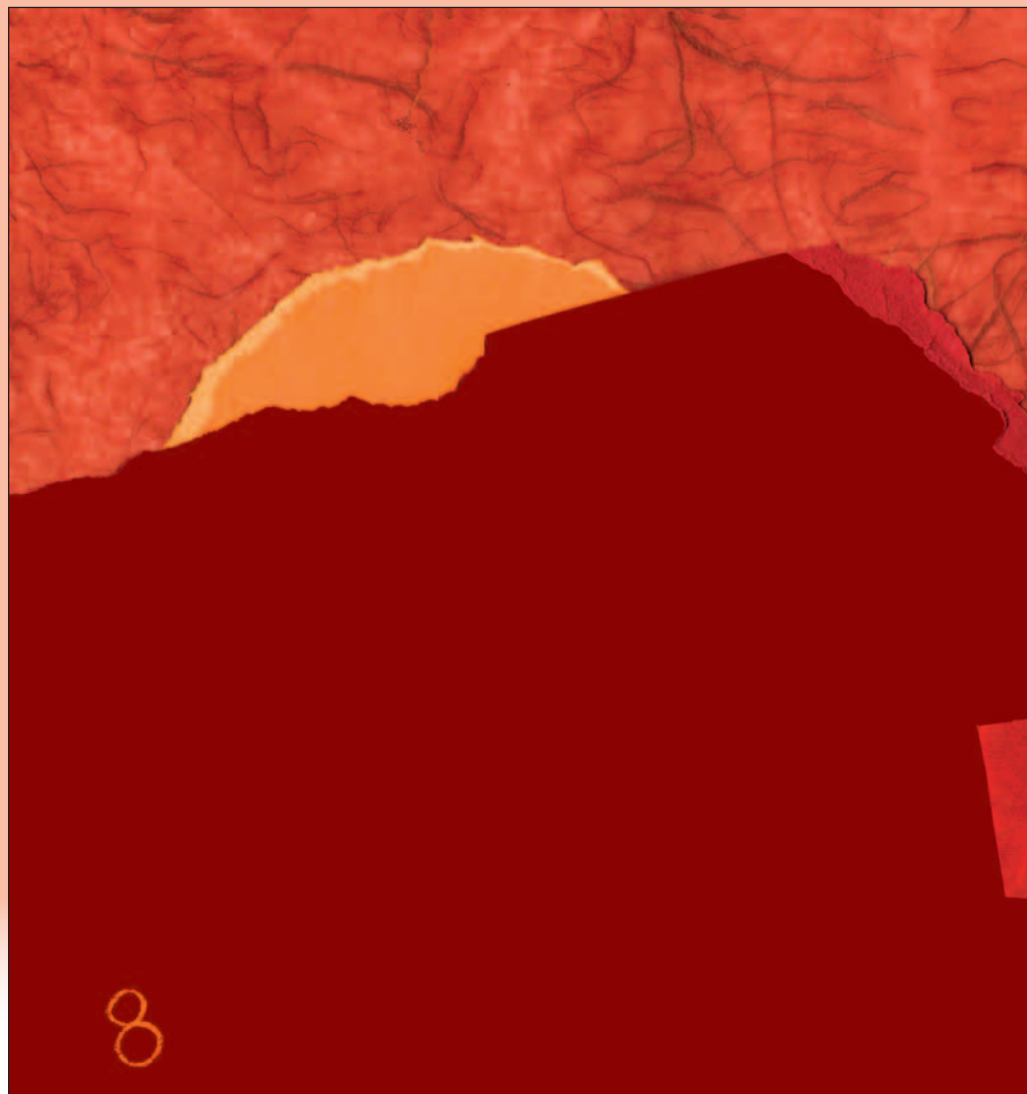
Отдавна я няма, отнесоха я в небитието новите времена с „Макдоналдс“ и други сегашни предизвикателства от друг род. Какви ухания, какво разнообразие от супички, манджички, сладкиши, сандвичи! Ах, чешките сандвичи! Май най-радващото след Швейк, които чехите са дали на света! Ние, свикналите на филиите с посърнал салам и евтина лютеница, ахнахме! Кой бе виждал такава многоетажна красота за дребни пари и с толкова разнообразен вкус! Единственото, което и досега ми пречи, че не можах да измисля приличен начин как да се справям с тях.

Непременно под брадата си трябва да държиш съдинка, защото, захапеш ли го, половината пада. Наблюдавал съм и чехи как ги ядат – имат същия проблем. Не че не намерих решение, но не е особено прилично и не трябва никой да ме гледа. Защото отварям широко голяма лъвска уста и напъхвам там цялата тая вкусотия! Ала нито гледката е приятна, нито пък е лесно. Още по-труден е следващият ход, когато с издути до пръсване бузи и с усилие премятам в уста това кулинарно вълшебство и с бая зор го поглъщам. Добре че винаги под ръка в този неравен двубой е и най-добрата ми чешка помощница – халбата бира. Видяхте ли пак докъде стигнахме? До вкусовите наслади в спомените за любимата Прага. Вървете после и оспорвайте максимата, че любовта на мъжа минава през стомаха! Та така...

Васил Самоковлиев

Червена

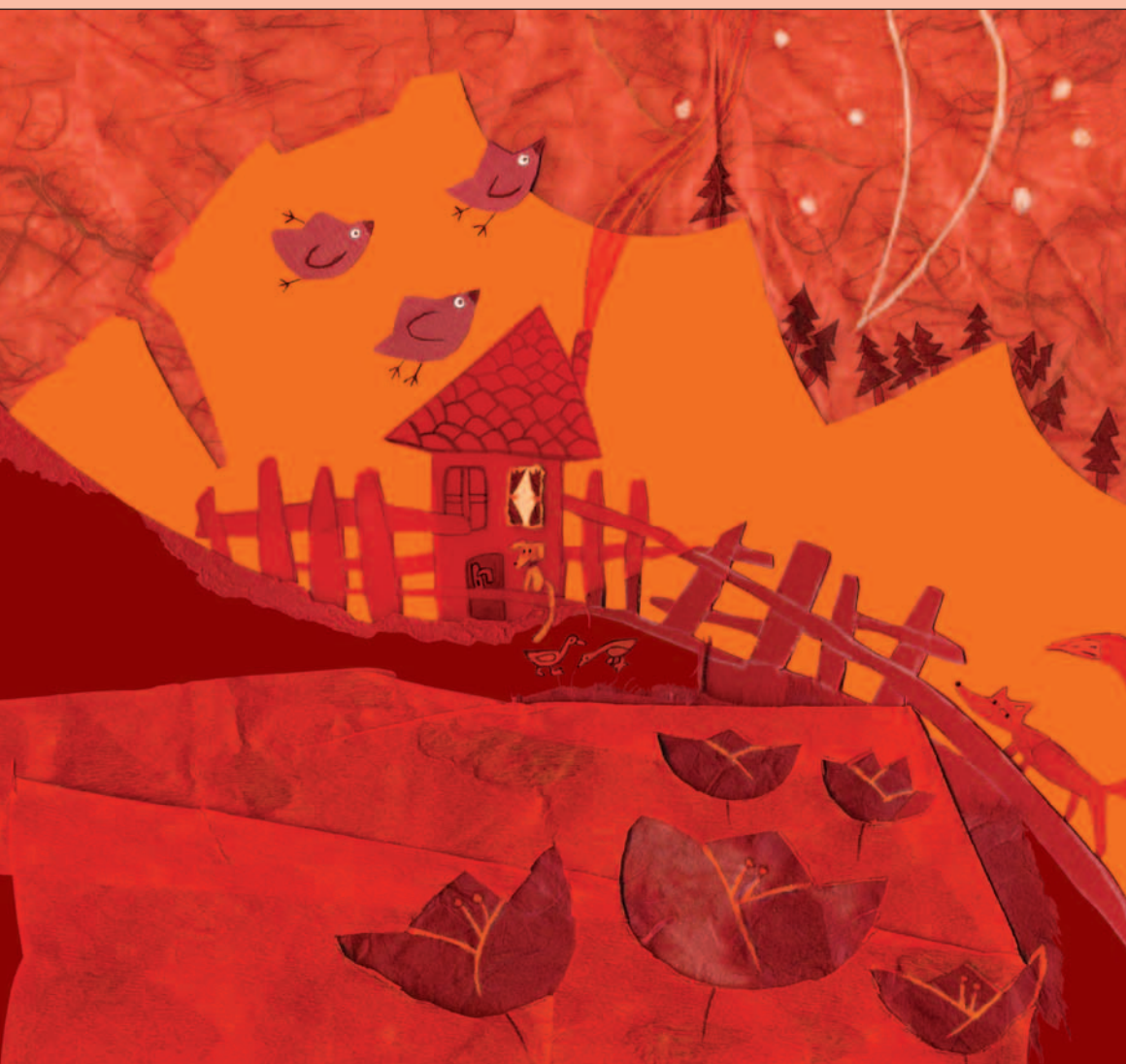
Пъстри приказалки
Текст – Мая Дългъчева,
илюстрации – Капка Кънева

Утро – разпукана диня, сълзи... Захарна струйка
 в небето пълзи и след минута изплува **червен**
 палавник сънен – новият ден! Хуква, подире си
 стъпки реди: макове, макове – ясни следи...
 Спира и багри в ливади, в градини: ягоди **румени**,
 шипки, малини... Нека да види целият свят
 колко е весел **червеният** цвят!

Като калинката – капка зора, и като есенна
 стара гора; като калпаче на мъдър кълвач,
 като лисича опашка по зрач... Нека узнае целият свят
 колко е топъл **червеният** цвят!

Вечер заспива, загърнат в сумрак, залезът –
 старче с **ален** мустак.

7

Педя човек – лакът брада
Илюстрация: Севдалина Костадинова

Абонамент

ИНТЕРЕСУВА ЛИ ВИ ЖИВОТЪТ НА БЪЛГАРИТЕ В ЧЕХИЯ, БЪЛГАРИЯ И В ЦЕЛИЯ СВЯТ?

Абонирайте се за списание „Българи“, подкрепете своето българско списание! „Българи“ е едно от най-представителните списания на българската общност.

На страниците на „Българи“ имате уникалната възможност да получавате актуална информация от България, да се срещате с интересни личности и да научите нещо повече за живота на българите в Чехия и по света. Чакаме вашите мнения и предложения за списание „Българи“.

Годишният абонамент за 6 броя е само 180 Kč. Пощенските услуги поема сдружение „Възраждане“. Средствата можете да изпратите на сметката на сдружението 1962160309/0800 или по пощата на адрес: o.s. Vazraždane/Vocelova 3/120 00 Praha 2.

**ОБАДЕТЕ НИ СЕ НА GSM 777 196 322
ИЛИ НИ ПИШЕТЕ НА E-MAIL BALGARI@ATLAS.CZ**

За контакти:

o.s. Vazraždane
Vocelova 602/3
120 00 Praha 2
Тел.: +420 777 196 322
balgari@atlas.cz
www.balgari.eu

Български брой 4/2011

Издание на българската общност в Чешката република

Издател:

Гражданско сдружение „Възраждане“, Americká 28, 120 00 Praha 2
Контактен адрес: Vocelova 3
120 00 Praha 2

Излиза с финансовата подкрепа на Министерството на културата на Чешката република

Регистрационен номер в Министерството на културата на Чехия: E 13282

Главен редактор:

Мария Захариева

Редакционен екип:

Димана Иванова, Красимира Мархалева, Васил Самоковлиев, Ивайло Диманов, Маргарита Симеонова.

Сътрудници: Снежана Таскова, Сирма Зидаро-Коунова, Минка Генчева, Румяна Георгиева, Георги Георгиев, Катержина Тидлачкова, Катерина Ненкова, Пенка Калинкова.

Коректор: Снежана Таскова

Дизайн:

„Макс“ студио

Година 10, брой 4/2011

Balgari

Periodikum bulharské menšiny v České republice
Časopis je vydáván s finanční podporou Ministerstva kultury České republiky

Вълнени одеала, килими и халища от сърцето на България в сърцето на Прага.

Vlněné deky, koberce, kilimy a přehozy ze srdce Bulharska v srdci Prahy.

www.balkanova.cz

Navštivte náš nový obchod, jen pár kroků od Karlova mostu:
Balkanova – Saský dvůr
Saská 3, Praha 1 – Malá Strana

Otevírací doba: pondělí, středa, čtvrtek pátek od 10 do 18 hod., sobota a neděle od 11 do 18 hod.

Посетете нашия нов магазин в Саския двор само на няколко крачки от Карловия мост:
Балканова – Саски двур
„Саска“ 3, Прага 1 – Мала Страна

работно време: понеделник, сряда, четвъртък, петък от 10 до 18 ч., събота и неделя от 11 до 18 ч.

Diama s.r.o., výhradní dovozce špičkových bulharských vín a zelenin

